

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

~~~~~  
3. RÆKKE. I. BIND.  
~~~~~

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN,

SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS RUD. KLEINS EFTERFØLGER (TH. SØRENSEN).

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1896--98.

En Jydes Oplevelser, fortalt af ham selv.

Ved
Chr. Villads Christensen.

Memoirelitteraturen har altid haft sine Yndere og har det fremdeles. Men medens det i tidligere Tider væsentlig var de mere højtstaaende eller celebre Personers Optegnelser, der fandt interesserede Læsere, har vor Tid — med sin større Interesse for det menige Folk og dets daglige Liv — ogsaa begyndt at fremdrage de Selvbiografier og Dagbogsoptegnelser, som ganske jævne Folk kunne have efterladt sig. Vi have for nogle Aar siden set en københavnsk Urtekræmmers og en Kobbersmeds Optegnelser fra Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede modtagne med Bifald.¹⁾ Det vil da maaske ogsaa kunne interessere at se en lignende Selvbiografi fra omtrent samme Tidsrum, denne Gang skrevet af en Mand, der i Henseende til Dannelselse og social Stilling nok stod lidt lavere end de to ovennævnte, idet han i sin Ungdom var rejsende Haandværkssvend afvekslende med Herskabstjener og lignende, i sin Manddom Parykinager i Ringkøbing, og i sin Alderdom Kludesanler i det vestlige Jylland.

¹⁾ Begge findes i Museum 1891, I.

Mandens Navn er Petrus Marinus Schmidt, og han er født et Steds paa Halvøen 1749. Indtil sit 7de Aar blev han opdraget i Landsbyen Ovtrup ved Varde, men derefter opholdt han sig i Tyskland til sit 25de Aar, kun med en enkelt Københavnsrejses Afbrydelse. Endelig bosatte han sig i Jylland, og med Undtagelse af et Par lange Rejser opholdt han sig der til sin Død. Sine sidste Leveaar tilbragte han i den samme By, hvor hans første Barndom var henrunden, og her var det, at han som en gammel Mand sad og nedskrev sine Livserindringer i et hjemmelavet Hefte af nogle sammensyede Ark, med en gnidret Haandskrift og blegt Blæk, der gør Indtryk af at være dygtig opspædt med Vand. Paa en eller anden Maade er Biografien kommen fra Ovtrup til Ribe Dom-sogns Præstearkiv, og sammen med dette afleveredes den for nogle Aar siden til Provinsarkivet i Viborg.

Men inden vi giver Forfatteren selv Ordet, maa vi gøre noget nøjere Rede for hans Fødsel og Afstamning. Thi disse Forhold er for hans Vedkommende af en mere indviklet Natur, end Tilfældet i Regelen er. Paa Grund af disse særlige Omstændigheder er Petrus Marinus da ogsaa allerede forlængst gaaet over i Literaturen, og medens den største Del af hans Levetid først ved denne Selvbiografi er bleven bekendt for Omverdenen, har de fire første Aar af hans Liv allerede for lang Tid siden foreligget saa vel oplyste, eller dog saa stærkt omdebatterede, som det vist sjældent er Tilfældet med et Menneskes Løbebane paa saa tidligt et Stadium. Der er lavet latinske Vers om ham, han er drøftet og kommenteret i Højesteret, og selve den højjærværdige Biskop Erik Pontoppidan har for hans Skyld maattet foretage en Rejse fra Bergen til København.

Om alle disse Ting ved Petrus Marinus naturligtvis

ikke andet, end hvad han senere har hørt fortælle af sine Omgivelser, eller, vistnok snarere, har læst i de samme Bøger, som ogsaa er tilgængelige for os. Men da det kan have sin Interesse at se, hvad han, som Hovedpersonen i Sagen, selv har faaet ud af den, vil vi først lade ham fortælle hvad han ved:

»Min Fader er født i Vejrum Præstegaard. Han hed Peter Severin Garbo og var Student. I hans unge Aar kom han til en Stiftamtmand i Christiania i Norge som Fuldmægtig, og var i nogle Aar i hans Tjeneste. Derfra kom han til Bergen i Norge og blev Raadmand og Vice-Borgmester. Han giftede sig med en rig, men gammel Enke, som havde en betydelig Handel paa England, Holland og Bremen; men Fejlen bestod deri, at hun var gammel, og han var ung. I Bergen var der en Borgmester ved Navn Mathisen; han havde en Datter, som hed Jomfru Maren Mathisen. Hun var ung, og Forsynet havde begavet hende med et kønt Ansigt, saa hun var elskværdig. Men hvad skete? Jomfruen blev svagelig og fik Vattersot, og Doktorerne i Bergen kunde ikke kurere hende. Men min Fader havde Medlidenhed med hendes Svaghed. Han havde en god Ven i Ribe ved Navn Doktor Anchersen,¹⁾ og han vidste, at han var en duelig Mand. Min Fader corresponderede med Doktoren angaaende denne Jomfrus Sygdom, og det blev bestemt, at Jomfruen skulde rejse til Ribe for at kureres for Vattersot. Hun fik en Ledsager med sig, Konrektor L.

Der rejste altsaa Jomfruen og Konrektoren fra Bergen i Aaret 1749 til Ribe. Men paa deres Rejse kom de til Grindsted og logerede ind i Præstegaarden, og der

¹⁾ Den bekendte Provinsialmedikus Ancher Anchersen i Ribe, † 1760. I Følge en Bemærkning af P. S. Garboe, som senere vil blive omtalt, var han og Dr. Anchersen Fætttere.

blev Jomfruen meget syg. Konrektoren foregav, at han var hendes Mand, og at han var en svensk Købmand. Da de havde været der noget, blev hun forløst af hendes Vattersot med et Drengbarn, der i Daaben d. 18. Oktbr. 1749 blev kaldet Petrus Marinus. — Min Fader havde en Søster i Ovtrup; hendes Mand var Degn for Lunde og Ovtrup Menigheder og hed Breum. Hun tog imod mig, NB. inkognito, saa ingen vidste, hvem jeg var, eller hvor jeg var kommen fra. Jeg fik en Amme ved Navn Bodel, og Jomfru Mathisen fik Attest fra Doktoren, at hun var kureret for Vattersot. Da jeg nu var ungefær $\frac{1}{4}$ Aar gammel kom der en Skejse¹⁾ til min Faster Madam Breum med et Brev, at hun skulde følge med Skejsen til Odense i Fyen og tage Barnet med tilligemed Ammen. — Dette var altsaa den anden Rejse, jeg gjorde, inden jeg blev $\frac{1}{2}$ Aar gammel.

I Odense var min Fader og Moder, og der skulde jeg mønstres. Vi var der i nogle Dage, saa blev vi kørt hjem til Ovtrup igen. — Nu var alting roligt, ingen vidste, hvor jeg var kommen fra, eller hvem jeg tilhørte, undtagen hvad en eller anden kunde gætte dem til; men det var ikke kapittelfast, indtil jeg blev 4 Aar gammel, da min Faster Madam Breum havde talt af og til i Forsamling, at naar tvende Øjne vare tillukte, saa skulde Drengen nok faa baade Fader og Moder. Dette Sladder kom for Sognepræsten Provst Thomsen i Lunde Præstegaard. Han skriver det videre til Bergen til min Faders gamle Kones Venner; og siden min Fader arbejdede paa at ville skilles fra hende, (og maaske med Uret, det ved jeg ikke, det kommer ikke Historien ved), saa lagde hendes Venner Proces an imod min Fader. Processen varede i 7 Aar. Min Fader kvitterede hans Raadmands-

¹⁾ Chaise.

Embede, forlod Bergen og rejste til Jylland, for at forsvare sin Sag. Han mødte selv paa Vester Herredsting og gjorde hvidt til sort, og i Fald Fornødenhed udkrævede det, da sort til hvidt. I Aaret 1756 rejste han til Tyskland, og imidlertid gik Processen sin Gang, indtil den kom til Højesteret.«

Efter at vi gennem disse Linier har gjort et foreløbigt Bekendtskab med Forfatteren, vil vi gaa lidt tilbage i Tiden for at lære den Mand at kende, hvem Petrus Marinus nævner som sin Fader.

Peter Severin Garboe¹⁾ er altsaa en Præstesøn fra Vejrum i Vestjylland og er født 1711. Efter først at have været Amtsfuldmægtig i Kristiania, fik han en lignende Stilling hos Stiftamtmand Bagger i Bergen, og her giftede han sig i 1740 med Gedske Johanne Kaae, en Datter af Kapellanen ved Korskirken i Bergen, Magister Jokum Jakobsen Kaae. Naar P. M. Schmidt siger, at hun var »en gammel Enke«, er dette ikke rigtigt; thi i et gensidigt Testamente, som Ægtefolkene oprettede i 1745 siges udtrykkelig, at ingen af dem tidligere har været gift.²⁾ Og hvad hendes Alder angaar, var hun, som født 1718, 7 Aar yngre end Manden. Ganske vist er P. M. Schmidt ikke den eneste, som har anset hende for at være betydelig ældre; thi da hun mange Aar efter førte en Sag for Højesteret, udtalte hendes Defensor, Højesteretsadvokat Wivet, at hun i 1752 var mellem 40 og 50 Aar gammel, og i en Forsvarstale, han holdt for hende i Januar 1760, sagde han udtrykkelig, at hun nu

1) Om ham se Biografisk Leksikon, N. M. Petersens Literaturhistorie, Minerva 1803, I, 151, Lampe; Bergens Stifts Biskoper og Præster, I, 97.

2) Norske Registre Nr. 35.

gik i sit 52. Aar.¹⁾ Han har altsaa ogsaa anset hende for at være født c. 1708; men efter Kirkebogen er hun døbt d. 9. Januar 1718, og da hun blev begravet i 1765, opgives hendes Alder overensstemmende hermed til 47 Aar.²⁾ Defensor har altsaa gjort hende ældre end hun var, om han ogsaa har gjort hende mindre smuk end hun var, skal vi lade være usagt, men i hvert Fald siger han i sin Tale: »Skønhed er ikke falden i hendes Lod«. Derimod er det rigtigt nok, at hun var et godt Parti. Ved hendes Forældres Død tilfaldt der hende betydelige Arvemidler, og trods sin unge Alder (22 Aar) havde hun allerede, da hun blev gift, en betydelig Handel, navnlig med ostindiske og kinesiske Varer. Denne Forretning fortsatte hun ogsaa efter at være bleven gift, og tjente derved saa godt, at hun alene bestred alle Udgifterne ved den fælles Husholdning. Garboe var saaledes vel situeret og kunde uden økonomiske Bekymringer hengive sig til et muntert og behageligt Liv, hvad ogsaa adskilligt tyder paa, at han har gjort. Men det laa dog ikke for hans Natur at leve i Magelighed af sin Kones Penge. Han var et fint og forslagent Hoved, urolig og ærgerrig, stadig opadstræbende og hensynsløs i Valget af de Midler, der kunde fremme hans Formaal. Der siges, at han hørte til den pietistiske Retning, som paa den Tid havde et Parti i Bergen, og han søgte og fik i 1745 Tilladelse til at lade sig betjene af uvedkommende Præst.³⁾ Han fører ogsaa jevnlig gudelige Talemaader i Munden; men Advokat Wivet tager ikke i Be-

1) Wivet: Mærkværdige Sager udførte i Højesteret. II, 319.

2) Efter velvillig Meddelelse fra Hr. Arkivar Thomle i Kristiania, hvem jeg ligeledes skylder Tak for Meddelelsen af flere andre i denne Artikkel benyttede norske Aktstykker.

3) Bernhoft: Kristelig Kalender for Norge, II Aarg., 1876, S. 217.
— Norske Reg. Nr. 35, ¹⁰/₁₂ 1745.

tænkning overfor Højesteret at stemple dette som det væmmeligste Hykleri, og Garboes Gerninger synes at give ham Berettigelse dertil.

Efter at have opgivet sin Stilling som Fuldmægtig blev han i 1743 Proviant- og Ammunitionsforvalter ved Bergens Fæstning; men allerede Aaret efter ansøgte han Kongen om at faa denne Stilling ombyttet med et Embede som Vice-Borgmester i Bergen, og for Opnaaelsen heraf tilbød han at betale 1000 Rdlr. til gudeligt Brug eller til den kongelige Kasse.

Den ansøgte Stilling opnaaede han i 1745 og beklædte den, indtil han i 1749 fik sin Afsked efter egen Ansøgning.¹⁾ I en Skrivelse til Oversekretæren, hvormed han fremsender sin Afskedsansøgning, fortæller han, »at Publikum her paa Stedet er nu ikke længer skikket til at choicere sit eget Gavn, mindre af saa forhadet og beskæmmet en Mand, som jeg er, at modtage nogen Slags Tjeneste, hvorved det almindelige kunde profitere; maa jeg og paa den anden Side forvisse deres Excellence, at jeg af de mange Forfølgelser, jeg i mange Aar fremfor andre har været underkastet, er saaledes paa Sindet udmattet, at jeg i Sandhed ikke mere er i Stand til at tænke ordentlig, endsige at kunne udrette noget dueligt, ja, at det alene er mig Pine nok at bo iblandt dette Folk, hvorfor mit fulde Forsæt er, med Tiden at forlade dette Sted og at begive mig hen, hvor jeg enten maatte blive bedre begængnet eller mindre foruroliget. Saa gør jeg mig forvisset, at Deres Excellence, der altid har søgt min Konservation, vil i disse Omstændigheder hellere have Medlidenhed med mig, end unaadig anse, at jeg saa alvorlig som allerunderdanigst ansøger min Dimission . . .

Bergen d. 15. Juli 1749.«

¹⁾ Norske Reg. Nr. 35, ¹⁵/₁ 1745 og Nr. 37, ⁵/₉ 1749.

Man kunde formode, at disse mange Genvordigheder og Forfølgelser, som Garboe her klager over, stod i Forbindelse med hans ægteskabelige Forhold og Sønnen Petrus's Fødsel i Jylland, der faldt netop i dette Aar. Der er heller ingen Tvivl om, at Garboe allerede paa dette Tidspunkt var ked af sin Kone, og han havde et Par Gange foretaget nogle mistænkelige Manøvrer, der nok kunde se ud som Forsøg paa at blive hende kvit. Men da det begge Gange mislykkedes, havde han slaaet det hen i Spøg, og Forholdet mellem Ægtefolkene var tilsyneladende det bedste. Derimod ved vi, at han samtidig havde indviklet sig i en Retssag i Bergen, der sikkert har skaffet ham Fjender nok, og det er da snarere den, han sigter til, saa meget mere, som det var en Affære, der allerede var ret vel kendt i Regeringskresene i København. Hermed forholder det sig saaledes.

Garboe havde i Bergen stiftet et Understøttelses-selskab for fattige og umyndige Pigebørn, under Navnet »Det Omhyggelige Compagni«. Selv var han Stiftelsens Formand; men kort efter at den havde faaet kgl. Konfirmation, indløb der til Gehejme-Konseljet i København en anonym Skrivelse fra Bergen, dateret 6. Novbr. 1746, hvori Garboe beskyldes for at benytte sin Stilling ved Kompagniet til at gøre sig ulovlig Fordel. Regeringen sendte Skrivelsen til Garboe med Tilladelse til at anstille Efterforskninger efter dens Ophavsmand samt til at forfare med Skriftet selv efter Loven; men det ser ud til, at Regeringen dog har ment, der muligen kunde være noget om Sagen; thi samtidig sendtes en Afskrift af Paskvillen til Stiftamtmanden i Bergen, Christian Møinichen, med Befaling til at undersøge, om Anklagerne mod Garboe var berettigede. Nu kom der altsaa i Løbet af 1747 to modstridende Undersøgelser i Gang i Bergen. Stiftamtmanden stævnedes Garboe for Byfogden og Provste-

retten for at forsvare sit Forhold, medens Garboe indstævnedede en halv Snes skriftkyndige Skønsmænd til at tage det anonyme Dokument i Øjesyn. Og da disse Skønsmænd hurtig kom til det Resultat, at Skriftet stammede fra selve Stiftamtmandens Kontor og var skrevet af dennes Fætter og Fuldmægtig Hans Møinichen, blev Situationen saa tilspidset, som vel mulig. Stiftamtmanden forbød Garboe at fortsætte med sine Undersøgelser og hævdede, at den hele Sag var lagt i hans Haand. Men Garboe protesterede mod Amtmandens Forbud, under Paaberaabelse af den kongelige Tilladelse, han tidligere havde modtaget, og fik heri Støtte hos Byfoged Mathiesen, der efter Garboes Paastand underkendte Amtmandens Ordre. Garboe klarede sig med stor Dygtighed i denne Sag og var muligvis ogsaa uskyldig i det, som Anonymen sigtede ham for. Men det er forstaaeligt, at han efter denne Affære kan klage over, at Opholdet i Bergen blev ham utaaleligt.

Alligevel gjorde han ikke foreløbig Alvor af sine Planer om at rejse bort, og skønt han i 1747 opnaaede den ansøgte Fritagelse fra sit Embede, forblev han endnu i 3 Aar bosiddende i Bergen som Privatmand. Hans Hustru Gedske passede vedblivende sin Forretning og tjente et rigeligt Udkomme til dem begge, og selv havde han fundet sig en ny Virkekreds, idet han i 1749 fik anlagt et Sukkerraffinaderi i Bergen, for hvilket han selv blev Direktør.

Men i Aaret 1752 kom den Katastrofe, der uigenkaldelig gjorde Ende paa Garboes Virksomhed i Bergen; og saa viser det sig dog, at det ikke var Stiftamtmanden eller hans andre Fjender, der drev ham bort, men at den dybere Aarsag til hans Utilfredshed laa, som vi før formodede, i hans ægteskabelige Forhold.

Efter 12 Aars Ægteskab begyndte han at arbejde

paa at blive skilt fra Gedske og anlagde i den Hensigt Sag imod hende ved Bytinget.

I den Proces, som nu førtes mellem Ægtefællerne, og som i Løbet af 8 Aar gik fra Bytinget gennem Raadstueretten og Over-Hofretten til den endelige Afgørelse for Højesteret, blev ogsaa den 3 Aar gamle Affære fra Jylland draget frem. Om Maaden hvorpaa den er bleven bekendt i Bergen, ved vi ikke andet, end hvad P. M. Schmidt fortæller, at det var Provst Thomsen i Lunde, som skrev derop om den. I hvert Fald har Gedske faaet noget at vide derom, og da hun mente at kunne benytte denne Episode som et Vaaben imod sin Mand, henvendte hun sig først til Bergens Biskop Erik Pontoppidan, der i denne Sag synes at have staaet paa hendes Side. Den 23de Maj 1752 skrev da Pontoppidan til Biskop Brorson i Ribe, med Anmodning om at lade Sagen undersøge, og til Vejledning oplyser han, at en Mand, navnlig Anders, boende i Grindsted Sogn nær ved Præsten Hr. Hagen, skulde have afhentet Barnet i Oksenvad og ført det hen til Degneenken i Ovtrup.¹⁾ Biskop Brorson tog nu kraftig fat, for at skaffe Lys i denne Sag. En Provsteret blev nedsat, talrige Vidner indstævnedes, og Garboe, som paa den Tid opholdt sig i Jylland, og ikke mere vendte tilbage til Norge, blev taget i Forhør. Men under dette fremkom han — naturligvis af Ondskab og for at hævne sig over Bispens Indblanding — med den overraskende Meddelelse, at der i Bergen gik Rygter om, at Biskop Pontoppidan selv var Fader til det omhandlede Barn. Den brave Biskop blev i højeste Grad bestyrtet over denne uventede Vending, som Sagen tog. Han rejste selv ned fra Bergen for at

¹⁾ Brevet findes indheftet i Universitetsbibliothekets Eksemplar af Wivet: Mærkværdige Sager, Bd. II.

retfærdiggøre sig i København, — og ligesom Garboe blev han hernede med det samme; thi det var under dette Ophold, at han blev udnævnt til Prokansler ved Universitetet. Og naturligvis fik han al mulig Oprejsning. Der blev givet Ordre til, at det Stykke, hvori Pontoppidans Navn forekom, skulde udslettes af Tørrild Herreds Provste-protokol, og Provsten der havde ledet Undersøgelsen, fik en Irettesættelse, fordi han havde tilladt, at Pontoppidans Navn blev indskrevet i Bogen.¹⁾

Imidlertid gik Undersøgelsen ved Provsteretten sin Gang, og ingen Umage blev sparet for at oplyse den nu 4aarige Petrus Marinus' Liv og Hændelser.

Idet vi her gengiver Hovedindholdet af Forhørene, ville vi lade Vidnerne træde frem i den Rækkefølge, i hvilken de maa antages at have grebet ind i Begivenhedernes Gang, men beholder foreløbig den let gennem-sigtige Forklædning, hvori Wivet har fremført dem. Hans Gengivelse af Vidnernes Udsagn er det eneste, vi har at holde os til, da de originale Domme ikke mere haves.²⁾

1. Hr. Provst S. vidnede: For nogle Aar siden, om det var 1749 erindrer han ikke, var hos dem Hr. L. og Hustru, som Vidnet ikke kendte, det andet Fruentimmer ej heller. Men Hr. L. sagde, hvo han var. Ved Hr. L.'s anden Ankomst berettede han, at Fruentimmeret var i Ribe og skulde kureres, og at de skulde have hende med tilbage til Norge. Vidnet syntes at erindre, at Hr. L. sagde i Enrum, at bemeldte Fruentimmer var frugtsommelig. Siden hørte han derom mange Relationer.

2. Provst S.'s Hustru forklarede: Hr. L. og Hustru, som sagde sig at være i Slægtskab med hende,

¹⁾ Stampes Erklæringer I, 175.

²⁾ c: her i Landet. Over-Hofrettens Arkiv i Kristiania har jeg ikke undersøgt.

skønt hun aldrig ved at have set dem, besøgte dem for nogle Aar siden i Efteraaret, og rejste fra dem til Grindsted. Omtrent ved Juletider kom de atter til dem, og blev faa Dage derefter af dem befordret til Fredericia. De sagde, at de havde en svag Jomfru med sig fra Norge, hvis Navn Vidnet ikke erindrer, og at hun skulde komme til Fredericia fra Doktoren i Ribe, som de sagde kurerede hende. Madam L. talte i Enrum med Vidnet om den medhavende Jomfru, og synes at erindre, hun sagde, at Jomfruen var frugtsommelig.

3. Niels Hansen og hans Hustru Gyde Hansdatter forklarede: For 4 Aar siden ved Michaelis Tider, logerede 3 Personer hos dem, som efter Rygte skulde være fra Norge. De opholdt sig tvende Nætter og halvanden Dag. Niels Hansen kørte Fruentimmerne til Hjortlund, og Mandspersonen lejede en Hest at ride et Par Mil paa. Den ene taleden norsk, den anden ikkun lidet.

4. Hr. Claus H. fra Grindsted: Omtrent i Aaret 1749 kom en Mand med sin Hustru og et andet Fruentimmer og logerede i Grindsted nogle Dage. Mange af Sognefolkene sagde, at det var Præstens Broder, men Vidnet kendte ikke Personen eller medhavende Fruentimmer. Han rejste derfor efter ham for at erfare, om det var hans Broder. Men han nægtede det og sagde, at han var en Skolelærer fra Norge. Nogen Tid derefter kom bemeldte Mand og Hustru, som dog var ukendelige for Vidnet, og bad at de maatte logere der Natten over, foregivende at de havde efterladt et sygt Menneske, som Morgenen derpaa skulde komme til dem, hvilket og skete. Samme Fruentimmer blev aldrig nævnet ved Døbe- eller Fornavn, men alene kaldet Jomfruen. Det var ved Mikseldagstider, de kom. L. lejede Morgenen derpaa en Bondevogn, og kørte bort med det syge Fruentimmer, men hvorhen ved Vidnet ikke. Da han kom tilbage, for-

langte Vidnet, at han skulde bevise, han var den Person, han gav sig ud for, hvorpaa han fremtog Biskoppens Rejseпас, hvoraf Vidnet fik den Tro, at han var L.

5. Anna Sabine H., forrige Vidnes Hustru forklarede: For nogle Aar siden ved Mikkelsdagstider logerede i Grindsted en Mand, som havde tvende Fruentimmer med sig. Efter nogle Dages Forløb kom denne Mand og det ene Fruentimmer til Præstegaarden; han gav sig Navn af L. og medhavende Fruentimmer hans Kone. Dagen derefter kom det andet Fruentimmer og blev der Natten over. Hørte ej hendes Navn nævne og talte kun lidet med hende. De sagde, hun var svag og skulde til Doktoren i Ribe. Om Morgenen Kl. 9 slet rejste hun og Manden bort, men det andet Fruentimmer, som kaldtes Madam L., blev hos dem. Efter nogle Dages Forløb kom Manden igen alene, og det Fruentimmer var aldrig siden i deres Hus. Madammen snakkede med Vidnet om deres Rejse, og saavidt hun kunde forstaa, var hun fortrydelig over Rejsen, saasom hun, siden hun kom til Jylland, havde fornummet, at det medhaftte Fruentimmer var fordægtig; dog ved Vidnet ikke, hun nogen Tid nævnede Borgmester Garboes Navn. Denne Mand og Kone talte en Gang i Vidnets Paahør omtrent af dette Indhold: At dersom det ej havde været for det bortrejste Fruentimmers Forældre, havde de ej haft nødig at paatage sig nogen Rejse og Besværighed, hvortil Manden L. svarede, at det skete lige saa meget for Mandens Skyld; men hun kan ikke erindre de nævnede noget Navn. Disse tvende Personer rejste siden bort, og var temmelig længe borte. Siden kom de igen og forblev 2de Dage.

6. Hr. Ancher vandt: Talte med L., men erindrer ej Tiden. L. bad ham vise dem et Sted, hvor et Fruentimmer kunde være og føde et Barn; han bad Vidnet

døbe det og forsikrede, at han ej skulde komme i Fortræd, om han døbte Barnet, men Vidnet gav ham skriftlig tilkende, at Fruentimmeret ej kunde blive i Sognet.

7. Christopher Nielsen forklarede: Der var en Mand og 2de Kvindespersoner i Grindsted, men erindrer ej hvad Aar. Dog var det i Høstens Tid. Han kørte for Manden og det ene Fruentimmer, men det andet blev tilbage i Præstegaarden. Han kørte til Mikkelsborg, hvor der holdt en Vogn, de satte sig op paa, og kørte videre, men ved ej hvorhen. Christopher Nielsen blev nogle Timer i Skoven, til Mandspersonen kom igen, som han kørte tilbage til Grindsted. Udi samme Mikkelsborg kom til ham, da han havde didkørt nogle Hosekræmmere, efter hans Skønnende det samme Fruentimmer med et Barn, som han tilligemed hende kørte over Skodborg Aa, hvor der holdt en Vogn, hvorpaa var Anders Blytækker og Kone, saavidt Vidnet kunde høre paa Røsten; thi det var mørkt om Natten. De tog Barnet og før, ved ej hvorhen; men Fruentimmeret kørte han til Ribe. Der var ikke andre med Fruentimmeret, da hun kom til ham, end den, som kørte for hende, og den kendte han ikke. Ingen havde bestilt ham til at køre den Gang; thi hun træffede ham i Skoven, tiltalede og lejede ham. Men første Gang bestilte den fremmede Mand ham til at køre. Dette Fruentimmer talte ikke norsk, men god, bred Dansk. Saavidt han kunde skønne, var det det samme Fruentimmer, som kom med Barnet, hvilket han første Gang udkørte.

8. Den Præst, der havde døbt Barnet, afgav følgende skriftlige Erklæring: Den 25. Septbr. 1749, om Aftenen i Skumlingen, ankom et fremmed Fruentimmer med hendes Mand og begærede Natteleje, som ogsaa af Rejsens Besværligheder befandt sig slet, da hun fremmelig lavede til Barsel, og derfor maatte blive tilbage, da

Manden i andre Affæres bortrejste, men straks kom igen og opholdt sig hos hende 12 à 14 Dage. Derefter rejste han i nogle faa Dage bort, da hun imidlertid d. 18. Octbr. fødte et levende og velskabt Drengbarn. Hendes Mand var høj af Statur, bar en hvid Peruque og en brun Rejsekjol, gav sig ud for en Købmand fra Gothenborg ved Navn Lorents Smitt. Som Barnet var skrøbeligt, blev det straks døbt og kaldet Petrus Marinus. Hun sagde sig ommentionerede Købmands Ægte-Hustru, og gav sig Navn af Lucia Smittin. Pas eller Bevis blev ikke fordret, saasom de var skikkelige Folk, samt Rejsende og paa Landevejen. Kopulations Attest blev af Manden ved første Ankomst tillige forevist, og Kopi efterladt, men 1750 paa Hr. S.'s Paastaaelse Brude-Registret vedhæftet. Af Kopulations Skriftets Indhold erindres, at de var kopulerede i den tyske Kirke i Gothenborg af en Præst ved Navn Ericus. Saavel for hendes egen som for Barnets Svagheds Skyld forblev de der indtil d. 3. Novbr. Ved ej hvorfra han kom, eller hvorhen rejste. Barnet blev afhentet af en Bonde i en aaben Vogn, men ved ej hvorhen blev ført. Det er formodentlig sket efter Faderens Disposition, som rejste en Dag forud.

9. Anders Blytækker forklarede: For 4—5 Aar siden kom der en fremmed Mands- og Kvindespersion til Grindsted. Hos Niels Hansen saa han 2de Fruentimmer, men ej i Præstegaarden. Der kom en fremmed Karl og bestilte ham at køre hen paa Heden mellem Vejen og Skodborg og der tage imod et Barn, som og skete. Han kørte Barnet til Degnen i Ovtrup, fik med Barnet et Skrin, men ingen Breve. Den fremmede Karl berettede, at han var udsendt fra en svensk Mand. Det skete i Mørket, men paa Maalet syntes ham, det var Christopher Nielsen. Moderen bad ham levere Barnet

til Degnen i Ovtrup, og videre ikke. Degnen spurgte ham ikke, hvor Barnet kom fra.

10. Anders Blytækkers Kone forklarede, at hun fulgte med sin Mand paa ovennævnte Rejse og bar Barnet til Degnen i Ovtrup.

11. Degnen Jan: Det Barn Petrus Marinus kom til dem Onsdagen d. 5. Novbr. 1749. Hvor det er født eller døbt, og hvo dets Forældre er, ved han ej, uden hvad Døbesedlen udviser. Ingen har enten mundtlig eller skriftlig kendt sig ved det, og de, som bragte det til dem, var efter Anseelse Bønderfolk. Hvad de hed, hvor de bor, hvor de havde annammet Barnet, og hvad Tur de havde taget, ved han ikke. De gjorde ham ingen Regnskab derfor, og han spurgte dem ej heller derom. — Da de om 16 Rdlr. aarlig var akkorderede, gik han til sin Kone i Varde for at raadføre sig derom, og da han kom hjem, sagde hans Søn, at det var Hr. L. fra Norge. De 16 Rdlr. aarlig, for 3 Aar. blev sendt i Bankosedler i rent Papir. Akkorden var til Mikkelsdag i 3 Aar, dog skal han beholde det i 7 Aar, og kom saa ingen og kendte sig ved Barnet, maatte han employere det til hvad han vilde, dog saa, at han kunde forsvare det for Gud. Han var med sin Kone i Odense, og da havde de Barnet med sig for at have det under Opsyn; de talte da med Borgmester Garboe, men kan ikke erindre, om han gav Barnet eller Ammen noget. For Resten ved han ej, hvo der er Fader eller Moder, uden hvad Rygtet nu siger, men Borgmester Garboe tilstod ej, at han var Fader, og talte ej heller om dets Moder.

12. Degnekonen, Garboes Søster, indsendte et skriftligt Indlæg: Den Bonde og Bondekone, som bragte Barnet, hører hjemme i Grindsted, men hun ved ej, hvad de hedder. Anmodning skete om at antage Barnet 4 à 5 Uger, før det blev bragt, men af hvem vidste hun ikke.

Medens hun var i Varde, kom hendes Mand ud til hende og raadførte sig, om de skulde modtage dette Barn, idet han forebragte det saaledes: At der var en Person, som han ikke kendte, der akkorderede med ham derom. Da han kom hjem, skal hendes Søn Henrik have sagt, at Personen hed Poul L. Samme Person havde intet Brev med sig, uden et fra hendes Broder, og det indeholdt intet om Barnet. — Hendes Broder begærede at komme til hende i Odense, hvor hun og kom og havde Barnet med sig. — Da hun spurgte dem, som bragte Barnet, hvor det kom fra, blev hende svaret, at hun fik det ej at vide. De bragte Døbesedlen med, og efter samme skulde Barnet være 17 Dage gammel, da det kom til dem.

13. Bodil Steffensdatter vandt: I Aaret 1749 blev hende af Degnen leveret et Barn til Opfostring. Barnet hed Petrus Marinus og kom siden til Degnen igen. Hun var med Barnet i Fyn, og saa da En, som Degnekonen kaldte sin Broder; og forekom det hende at være den samme, som nu er i Ovtrup. Denne Mand gav hende en Dukat, som Degnekonen vekslede og gav hende 4 Slettedaler for. Samme Mand bad hende at være god imod Barnet.

14. Amtsforvalter B. havde hørt, at en Præst skulde være Fader til samme Barn, og Moderen en fornem Mands Datter. Hans Hustru tilføjede, at Degnekonen havde sagt, hun havde været med Barnet i Odense hos hendes Broder, og da var Præsten med, men i røde Klæder. Endvidere forklarede Amtsforvalteren: Degnekonen havde sagt, at Barnet var af tysk Ekstraktion, og naar 3 Aar vare forløbne, skulde han til Tyskland igen. Han var kommen af store Folk, og naar 2de Øjne vare tillukkede, skulde han snart faa baade Fader og Moder. — Kort før Jul 1752 kom Degnen og hans Hustru om

Natten Kl. 12 til ham og beklagede sig over, hvad de skulde gøre. De havde faaet Brev fra Garboe om at møde ham i Varde den Nat, og de foreviste en Konzept til en Attest, som de sagde var fra Garboe, og som de skulde give ham. Men Amtsforvalteren raadede dem til ingen Attest at give, førend de kom for Retten.

De tre Personer, som paa denne mystiske Maade optraadte omkring i Vejle og Ribe Amter i 1749, var Paul Lakjær, Konrektor ved Latinskolen i Bergen, dennes Hustru, og Jomfru Maren Mathiesen, Datter af Borgmester Henrik Mathiesen i Bergen.¹⁾

Af Vidnernes uklare Angivelser kan vi nogenlunde følge de tre Personers Rejser i det sydlige Jylland. De er komne øst fra, formodentlig over Fredericia fra Fyn, og første Gang de dukker op for os, er de i Højen Præstegaard, hvor de besøger Provst Storm. Hr. Lakjær, som ved, de vil faa Brug for en Præst, søger at udforske Stemningen ved at fortælle Provsten lidt om Situationen, medens hans Kone ligeledes lader nogle Ord falde herom til Provstinden. Men den forsigtige Provst har vendt det døve Øre til, og Provstinden har lige saa lidt ladet sig paavirke af de fremmedes Fortælling om, at de var i Familie med hende, og de rejser da videre til Grindsted. Her tager de først ind til Bonden Niels Hansen, som derefter kører Fruentimmerne til Hjortlund i Sønder Omme Sogn, medens Lakjær rider over til Præsten i Ringgive, Hr. Ancher Borch. Han var en Halvbroder til Dr. Anchersen i Ribe og altsaa ligesom denne en Slægtning af Garboe. Formodentlig har det

¹⁾ Hun er døbt i Korskirken ²²/₆ 1723.

været Hensynet til dette Slægtskab, som har ført de tre Rejsende netop til denne Egn; men deres mulige Forhaabninger blev grundig skuffede; thi Hr. Ancher vilde ikke blot ikke have noget med Sagen at gøre, men sender dem endog skriftlig Tilhold om at forlade Sognet. Saa vender Lakjær og hans Kone tilbage til Grindsted med uforrettet Sag, medens Jomfruen, der er bleven efterladt i Hjortlund, først ankommer Dagen efter. De tager denne Gang ind i Præstegaarden, som fra nu af bliver deres egentlige Standkvarter. Da der ikke foreligger nogen anden Forklaring paa deres pludselige Forkærlighed for denne By, maa man næsten tro, at det er Præstens Nysgerrighed, der har skaffet ham denne Indkvartering paa Halsen, og at Lakjær har benyttet sig af det Bekendtskab, som Præsten selv indledede, da han satte efter ham, for at faa at vide, om de ikke vare Brødre. I Grindsted Præstegaard forblev Madam Lakjær, medens Manden d. 25. Septbr. om Morgenen kørte bort med Jomfruen. Christopher Nielsen var Kusk, og han kørte dem til Mikkelsborg, et enligt liggende Kaadnersted i Langetved Skov i Nordslesvig, midtvejs mellem Kirkebyerne Skodborg og Jarls. Her skiftede de Vogn og kørte saa til den Præstegaard, hvor Jomfru Maren endelig fandt et blivende Sted og en villig Præst. Men Lakjær købte rigtignok begge Dele ved at paatage sig et falsk Navn og fremlægge en falsk Vielsesattest — han havde vel nu tilstrækkelig Erfaring for, at han kom ingen Vegne ved at holde sig til Sandheden. Hvad det var for en Præstegaard, de tog ind i, kan vi ikke oplyse. Den har ligget sydligere end Skodborg, men dog næppe ret langt borte fra Grænsen, siden Lakjær endnu samme Aften kunde være tilbage i Mikkelsborg for at returnere til Grindsted med Christopher Nielsen. I denne Præstegaard forblev Maren Mathiesen til d. 3die Novbr., og i

den følgende Tid havde altsaa de to Fruentimmere fast Stade hver i sin Præstegaard, den ene i Kongeriget, den anden i Hertugdømmet. Lakjær var derimod idelig paa Rejse. Snart var han hos den ene og snart hos den anden af dem, og desuden var han i denne Mellemtid en Tur i Ovtrup for at træffe Aftale med Breum. Ved November Maanedes Begyndelse var han i den sydlige Præstegaard hos Maren, og forlod hende d. 2. Novbr. efter at have bestilt en Vogn til at køre hende og Barnet bort den næste Dag. Da de kom til Mikkelsborg, traf de Christopher Nielsen, som kørte Moderen og Barnet over Skodborg Aa til et Sted paa Heden mellem Vejen og Skodborg, hvilket Sted ifølge Biskop Pontoppidans Skrivelse var ved Oksenvadgaard i Vejen Sogn. Saa kørte han Moderen til Ribe, medens Anders Blytækker fik Barnet og bragte det til Ovtrup. — Denne sidste Rejse frembyder dog adskillige Besynderligheder, saaledes den, at det hele foregik i Nattens Mørke, og at Christopher Nielsen siger, at Moderen ikke talte norsk, men god, bred Dansk; ligeledes er det paafaldende, at Lakjær ikke havde sørget for hendes videre Befordring, men at hun paa egen Haand maa leje en Bonde, hun tilfældig træffer, til at køre sig til Ribe.

Da endelig alt var ordnet, kunde Lakjær og hans Hustru begive sig paa Hjemrejsen. De tog samme Vej bort, som de var kommen, og ved Juletid var de paany Gæster i Højen Præstegaard. I Fredericia har de saa truffet Maren Mathiesen, der siden d. 3. Novbr. havde opholdt sig i Ribe.

Det har været nogle besværlige og byrdefulde Uger, de have tilbragt i Jylland, og det var ikke nogen ringe Tjeneste, Lakjær havde gjort sin Ven i Bergen. Hvad Tak han fik for den, ved vi intet om, men derimod ved vi, at Ubehagelighederne for hans Vedkommende ingen-

lunde hørte op, fordi Rejsen var overstaaet. Thi da Processen mellem Garboe og hans Hustru begyndte, blev ogsaa Lakjær stævnet for de falske Attester, han havde betjent sig af paa denne Jyllandsrejse, og ved en Provsteretsdom blev han i 1754 dømt fra sit Embede. Dog blev han atter frifundet ved Højesteret i 1757 og levede endnu i mange Aar som Konrektor i Bergen.¹⁾

Det forholder sig altsaa ikke rigtigt, naar Petrus Marinus siger, at han er født og døbt i Grindsted Præstegaard. Han er i denne Henseende bleven vildledet af den fremtrædende Rolle, som Grindsted spiller under hele denne eventyrlige Rejse, og forøvrigt er Beretningerne saa indviklede, at det ingenlunde er let at bringe Mening og Sammenhæng tilveje i dem. Vi kan derfor ganske tiltræde, hvad Wivet sagde i Højesteret, da han skulde uddrage Moralen af Vidnernes Forklaringer: »Jeg er vis paa, at enhver som hører i Eftertiden denne Historie, skal ikke have Umage for at gætte sig til Fader og Moder. Dog er den saa besynderlig sammensat, at dersom der ikke laa Akter og Tingsvidner for det altsammen, maatte man tro, at et vittigt Hoved havde opdigtet det.« Og for at der ikke skal blive nogen Tvivl tilbage om det virkelige Forhold, minder Wivet endnu en Gang om »det forunderlige Barn Petrus Marinus, hvis Døbenavn meget lærd er sammenstøbt:

Qvam bene conveniunt et in una sede morantur
Petrus et Maren . . .«²⁾

¹⁾ Bernhoft, anf. St. — Stampe, anf. St. — Den omtalte Højesteretsdom fra 1757 har dog ikke været til at finde i Højesterets Voteringsprotokoller.

²⁾ »Non bene conveniunt nec in una sede morantur
Maiestas et amor . . .« (Ovids Metamorphoser II, 846).

Det er altsaa dette »forunderlige Barn«, som i sine sidste Leveaar fik den Tanke at opskrive sine Erindringer. Han har efter de Tidens Begreb været ret vel oplært, siden han overhovedet kunde gøre det, og man vil let bære over med, at hans Retskrivning ikke stemmer med nogen af de avtoriserede, og at hans Sætningsbygning ofte er mangelfuld. Ligeledes er det naturligt, at hans Sprog er paavirket af de to Tungemaal, som han mest har bevæget sig i, nemlig tysk og jysk. Særlig det sidste stikker frem alle vegne. Han staver »igemmel«, »Balber«, »Landsbøj« o. s. v., og han bruger en Mængde Dialektord som Stout (en Trillebør), raslet (halvtørret), Knogler (Ankler) o. s. v. Værre er det, at han er forfalden til stor Vidtløftighed og Bredde, ja ikke sjældent gentager, hvad han allerede en Gang har fortalt. Derfor bliver det følgende ogsaa kun et forkortet Uddrag af Manuskriptets Indhold, ligesom hans egen Stavemaade næsten overalt er forladt. Idet vi nu følger ham paa hans bugtede Løbebane, vil vi blive ført langt omkring i Verden, og overfor Læserne af det jyske Tidsskrift maa vi gøre en Undskyldning for, at vi for en Gangs Skyld, fører dem ud over deres eget Lands Grænser. Men hvis man har faaet nogen Interesse for Petrus og har Lyst til at høre noget om hans videre Skæbne, vil man tilgive os: Han er dog vor Landsmand, og alt hvad han fortæller os i det følgende, vil dog stedse blive ved at være »en Jydes Oplevelser«.

Som det vil erindres, havde Degnen Breum forpligtet sig til at beholde Petrus indtil hans 7de Aar. Hvis saa ingen kom og kendtes ved ham, var han fri for enhver Forpligtelse undtagen Ansvar overfor Gud. Om det var Hensynet til denne Tidsfrist eller kun et Tilfælde, ved vi ikke; men det var netop ved Drengens 7de Aar,

at der kom nogen »og kendtes ved ham«. Den, der kom, var en Parykmager fra Bremen, en Mand af dansk Fødsel ved Navn Adolf Frederik Hein. Han havde i sin Hjemstavn gjort Bekendtskab med Garboe, der paa dette Tidspunkt opholdt sig i Bremen, og efter Garboes Opfordring var han rejst til Ovtrup for at hente Drengen. Petrus vilde nødig forlade sine Plejeforældre; men han maatte afsted, og i August Maaned 1756 tiltraadte han Rejsen sammen med Parykmageren. Vejen blev tilbage-lagt til Fods, kun en Gang imellem kom de tilfældigvis til at age et lille Stykke Vej. Da de kom til Bremen, blev Petrus foreløbig indkvarteret hos Parykmageren; thi han kunde ikke præsenteres for sin Fader, før han havde faaet nye Klæder fra Hoved til Fod. Men da han var bleven udstyret med en blaa Kjole med hvide Ærmeopslag og hvid Krave, Manchetter for Hænderne og Haaret accomoderet og pudret, førte Parykmageren ham hen i den Gæstgivergaard, hvor Faderen logerede paa 2den Etage sammen med sin Husholderske Mademoiselle Lund. »Hvor hun var fra,« siger Petrus, »det ved jeg ikke; men saa meget ved jeg, at hun brugte højhælede Tøfler. Dem lærte jeg at kende, hvilket Historien nærmere skal oplyse. Thi det forstaar sig selv, en ung vild Dreng begik Fejler, som og rigtig kunde være strafværdig. Naar jeg nu havde begaaet en Fejl, som skulde straffes, saa fik jeg det ikke førend anden Morgen, naar jeg sov allerbedst: Dynen over Hovedet, og saa maatte en af disse højhælede Tøfler danse Jeg ønskede tidt, at de havde været paa Bloksbjerg, thi det var en jævnlig Vare.«

Om sit Ophold i Tyskland i Faderens Hus fortæller Petrus nu saaledes:

»Fra Bremen rejste vi til Norden i Østfriesland; der var vi i et halvt Aar formedelst Krigens Urolig-

hed,¹⁾ da de franske Tropper strejfede omkring der i Egnen. I Norden som i hele Østfriesland har Fruentimmerne en Dragt paa Hovedet af fint, hvidt Skjer-Lærred. Denne Dragt staar ud fortil som en Solhat. Oven paa Hovedet har de en Sølv- eller Guld-Bøjle, der strækker sig fra det ene Øre til det andet og er gjort fast ved Ørerne med tvende Sølvnaale. Vi havde i Norden en Tjenestepige, som brugte den samme Dragt. En Søndag Aften sad hun i hendes Stue ved Bordet og stoppede paa et Par Strømper. Jeg sad lige over for hende, og Lyset stod midt paa Bordet. Pigen begyndte at nikke, jeg begyndte at skyde lidt efter lidt til Lyset, indtil jeg fik det saavidt, at det ved et godt Nik kunde naa Hovedtøjet. Men saa marscherede jeg ind til min Fader og Madmosellen, som sad og spillede Kort. Inden vi vidste af noget at sige, blev der en Hujen og Skrigen; vi løb til og skulde se: da var Pigens hele Hovedtøj opbrændt.

Fra Norden begav min Fader sig til Iever, en Stad som ligger 4 Mil fra Norden, og tilhører en af de anhalt-ske Fyrster. Der var vi $1\frac{1}{2}$ Aar. Iever er en meget smuk By, overmaade frugtbar, dels med Korn og dels med Havefrugt. Der ligger i Byen et kønt Slot. — Min Fader praktiserede paa det medicinske. Han kurerede blandt andre en Prokurator, der havde ligget 8 Aar paa Sengen. Den fattige kurerede han for intet, ja han betalte selv Medicin og lod koge Mad til dem, som han vidste der var dem tjenlig.

Fra Iever gjorde min Fader en Rejse op til Anhalt-Bernburg, hvor han blev bekendt med Fyrsten af Bernburg. Han kom i hans Tjeneste for at anlægge et Salpeterværk og med Karakter som Hofraad. Da han kom

¹⁾ Den preussiske Syvaarskrig.

tilbage igen til Iever, blev der straks gjort Anstalt til Avktion, og vi rejste derfra, det første muligt, igennem Oldenburg, Bremen, Lyneborg, Brunsvig, Halberstadt og Bernburg til en By, som hed Ballenstedt, 5 Mil fra Bernburg. Der var vor Bopæl. Vi fik en prægtig Gaard af Fyrsten til Bolig med en dejlig Have, hvor der var Æbler, Pærer, Blommer og Vindruer, altsammen i Mængde.

En kvart Mil fra Byen Ballenstedt laa et Slot, hvilket var Fyrstens Sommerslot. Ikke langt derfra var Pladsen, hvor Salpeterværket blev anlagt. Nu maatte Hofraaden holde sig en Ridehest for at rejse omkring i Landet, for at oplede den Slags Jord, som han skulde bruge til Salpeter m. m. Imidlertid forgik omtrent 1½ Aar, da min Fader faldt i en hæftig Sygdom. Han kunde ikke kurere sig selv, men maatte sende Bud efter en Doktor fra Quedlinburg, en anselig Stad en Mil fra Ballenstedt, som egentlig er et Abbedi, men dog hører under det Preussiske. Medens han laa i denne Sygdom, kom Posten med Brev til min Fader, at han havde vundet hans 7aarige Proces ved Højesteret. Hans gamle Kone var dømt til at forlade Land og Rige; men Kongen benaadede hende, at hun blev i Bergen og boede i et lidet Hus udenfor Byen, men skilt ved Borgmester Garboe. Den Gang han fik disse Nyheder, saa blev han frisk.*

Højesteretsdommen i denne langvarige Skilsmissegaldt d. 29. Jan. 1760. Gedske Kaae blev dømt til at forvises Landet, men ved Reskript af 14. Marts 1760 fik hun Tilladelse til at opholde sig i Norge, dog udenfor Bergen. Ved et følgende Reskript af 4. Septbr. 1761 blev ogsaa denne Indskrænkning hævet, og hun flyttede da tilbage til sin Fødeby, hvor hun døde 1765.

»Nu var Salpeterværket kommen i den Stand, at der skulde begyndes at koge Salpeter, men hertil behøvedes en Salpetermester, og en saadan var ikke at faa i Tyskland, ventelig formedelst Krigen. Saa rejste min Fader

til København. Salpetermester var heller ikke at faa i Danmark; men han fik en fra Sverig, som maatte praktiseres ud af Sverig til København. Imidlertid skriver han til Bergen og bad min Moder komme til København, og da han nu havde alle sine Forretninger færdige, rejste han tilligemed min Moder, eller rettere sagt Jomfru Mathiesen, og Salpetermesteren til Hamborg. I bemeldte Stad i en Gæstgivergaard lod han sig vie til Jomfruen, og saa blev Jomfruen omskabt til Fru Hofraadinde.

Fra Hamborg rejste altsaa Hr. Hofraaden og Frue tilligemed den hele Suite til Ballenstedt. Suiten bestod af følgende Personer: En gammel Morbroder, som Fruen havde med sig fra Bergen, som havde været Skibskaptejn og hed Grewe, en Tirader (?) i Liberi og Profit-Hat, forsynet med 3 fingerbrede Sølvtræsser paa Hatten, og en Salpetermester med Kone og Børn. Jeg studsede og vidste ikke i Førstningen, hvad jeg skulde tænke, da jeg fik at vide, at det var Hr. Hofraadens Frue. Men da jeg allerede var 11 Aar gammel, gættede jeg ved mig selv, at det maatte være min Moder. Men da Fruen ikke vilde erkende mig som hendes Søn, men som en af hendes Mands Venner, som han havde taget til sig, og da hun tit vilde sætte mig i Rette, ikke som hendes Barn, men som et fremmed fader- og moderløst Barn, saa maa jeg rent ud bekende, at jeg havde ingen Ærbødighed for hende. I hvor tyrannisk de højhælede Tøfler vare, saa elskede jeg dem dog mere, i hvert Fald hende, der brugte dem.

Min Fader studerede paa at blive virkelig Doktor Medicinæ. Han kurerede de fattige og studerede Nat og Dag i det medicinske, hvilket jeg før har meldt. Omsider skikkede han en gammel Kone til Halle, i hvilken Stad er et af de største Universiteter i det Preussiske. Hun havde en stor Pakke Papirer med sig. Da bemeldte

gamle Kone kom tilbage igen, var han virkelig Doktor Medicinæ.¹⁾ — Nu var han Konrektor,²⁾ Borgmester i Bergen, Hofraad i Anhalt-Bernburg og Doktor Medicinæ i Halle.

Det var i Aaret 1761 i den preussiske Urolighed, og alting var dyrt i den højeste Grad. Hofraad Garboe fik 600 Rdlr. i Løn; han skulde leve og vilde leve som en stads Mand. Derved blev hans Midler, som han havde, Juveler, Guld, Sølv m. m. forvandlet til intet. Men hvad vil det sige? let var det kommet, let gik det ogsaa.

Den 18. Octbr. i Aaret 1761 var min Geburtsdag. Samme Dag fik jeg Tilladelse at celebrere sammen med 2de af mine Skolekammerater. Traktementet bestod i Pandekager, hvilke Madmosellen bagte til os. Imedens vi var i den bedste Fornøjelse, blev der gjort Allarm fra Vagttaarnet, at der kom en Del franske Ryttere. Da var al vor Glæde forbi. De kom rigtig og kvarterede dem selv ind. Vi fik Chefen med 2de Heste og Ridekarlen. Jeg maa sige dette, at det var meget honette Folk. Der kom Steg paa Spiddet, og 2de Officerer, som Chefen havde indbudt, sade i Køkkenet og vendte Stegen. Da de havde spist, blev dem anvist Kammer med Seng i. Men nej, de vilde have et Straaleje i Forstuen ved Porten. Det skete efter deres Ønske. Den gemene Mand laa ved deres opsadlede Heste paa Gaden. Anden Morgen d. 19. Octbr. rejste de bort igen og tog en meget høflig Afsked. Men vi fik at høre, at de preussiske Husarer kom samme Dag efter dem og dels huggede dem ned og dels gennede dem i Morads, saa der blev ingen i Behold.*

1) Garboe blev Dr. med. i Aaret 1762.

2) Efter denne Bemærkning maa det formodes, at Petrus Marinus stod i den Tro, at Konrektor L. kun har været et paataget Navn for Borgmester Garboe.

Om denne Fægtning i Nærheden af Ballenstedt d. 19. Octbr. 1761 har jeg intet fundet i Værker om Syvaarskrigen. Derimod er det rigtigt nok, at de franske paa den Tid var i disse Egne. De indtog Wolfenbüttel d. 11. Octbr. og belejrede derpaa Braunschweig. Men da der kom Undsætning, hævede de Belejringen d. 14. Octbr., og Dagen efter forlod de tillige Wolfenbüttel. Men Egnen omkring Harzen holdt de endnu besat til i Begyndelsen af Novbr.

»Nu fik min Fader i Sinde at tage sin Afsked og rejse til København for der at bo og ernære sig som Doktor Medicinæ, og da han havde faaet den i Aaret 1762, holdt han Avktion paa hans Møbler, og hans Tjener fik sin Afsked. Madmosellen rejste i Forvejen med Bagage-Vognen til Lybæk, hvorfra de rejste samtlig til København. Jeg saa Madmosellen aldrig mere.

Førend min Fader rejste fra Ballenstedt, havde han ved Brevveksling afgjort det saaledes, at jeg skulde til Bremen for at lære Parykmager-Professionen ved den samme Mand, Adolf Frederik Hein, som hentede mig fra Ovtrup. Af alt dette vidste jeg slet intet, førend vi kom til Hamborg. — Min Fader lod bestille den agende Post, der gaar fra Hamborg til Bremen, for at tage mig med. Da han nu sagde mig dette, studsede jeg, blev bedrøvet og græd. Jeg forestillede ham, at han skikkede mig bort imellem Fremmede: det brød jeg mig intet om, men at lære Parykmager Professionen, det havde jeg ingen Lyst til; — men snik, snak, min Kuffert ud paa en Hjulbør, Rejsepenge i min Lomme, et Brev fik jeg med til vor gamle Gæstgiver. »Jeg befaler Dig Gud, skik dig vel, vær tro!« det var det sidste — Marsch!

Vi kom altsaa til Bremen, som er 12 Mil fra Hamborg. Jeg leverede Brevet til bemeldte Gæstgiver, som hed Karpow, og inden i dette var der et til Parykmageren. — Jeg forestillede Hr. Karpow, at jeg aldeles ikke havde Lyst til ommeldte Profession. Han trøstede mig og sagde, at han vilde gøre sin Flid for at hjælpe mig.

En Dag da vi sad og spiste, sad der ved Bordet en Proprietær fra Landet, der spurgte Værten, hvem jeg var. Værten fortalte ham omstændtlig alting, og tilføjede, at jeg ikke havde Lyst til dette Haandværk. Han spurgte Værten, om han ikke maatte tage mig hjem med sig for at lære mig nøjere at kende. Det skete. Jeg var fornøjet, jeg tænkte at jeg havde vundet. Gæstgiveren skriver til min Fader, at jeg ikke havde Lyst til at lære denne Profession. Parykmageren skriver contra derimod, hvortil Grunden var den, at min Fader havde lovet Parykmageren 50 Rdlr. — Der gik akkurat $\frac{1}{4}$ Aar hen, saa kom der Brev fra København til Gæstgiveren, at han skulde ufortøvet levere mig af til min nye Lære-Husbond. Der kom Bud efter mig ud paa Landet, at jeg skulde straks komme til Byen i min nye Tjeneste. Der fik Petrus røde Øjne! Vognen blev forspændt, jeg sagde Farvel, og jeg saa den gode Mand aldrig mere.

Nu gaar min Læretid an!

Det var i Aaret 1762 ved Michaeli Tider, da jeg kom til denne Haandtering. Begyndelsen var, at min Kammerat som ældst, dels i Alder, dels i Lære, skulde følge med mig omkring i Byen for at vise mig Stederne, hvor de Folk boede, som jeg skulde hente Parykkerne ved. Jeg skulde først staa 4 Uger paa Prøve for at se, om jeg var duelig til denne Profession; men desværre, jeg blev anset for duelig og blev indskreven i Oldermannens Protokol. Jeg skulde staa i 5 Aar; i disse 5 Aar skulde Parykmageren give mig Klæder. Men da jeg og min Kammerat fik saa mange Drikkepenge Nytaar, Paaske, Pinse og Michaeli Marked, hvilke blev delt i tvende Dele, og min Husbond tog min Del til sig, saa kunde han godt klæde mig og faa Penge tilovers. Overskudet ansaa han for sin Profit. Jeg prøberede en Gang at tale derom, men jeg fik Mester Erik til Prokurator og

tabte min Sag. Jeg var et faderløst og moderløst Barn, og havde ingen Forsvarer; men saa tog jeg Tingen paa en anden Fod. Da jeg selv var Inkasserer for Drikkepengene, og der just ikke kunde fordres nøjagtigt Regnskab af mig, saa tog jeg mig selv for at være Skifteforvalter, og det gik godt. Nu havde jeg Penge, men hemmeligt, — nu havde jeg alle Tider Penge, men hemmeligt; og da jeg bestandig kunde vente flere, saa sparede jeg heller ikke paa dem, men lod dem løbe. — Te, Kaffe og Øl smagte jeg ikke i disse 5 Aar — hjemme; men det brød jeg mig ikke om, saa længe jeg havde Penge.

Der boede ikke langt fra vores Gade en gammel fattig Kone under et Halvtag, maaske gratis, det ved jeg ikke. Denne gamle Kone stoppede mine Strømper; derfor gav jeg hende min Frokost, naar jeg kunde komme til. En Dag jeg kom til hende, fortalte hun mig, at hun havde været oppe at skændes med hendes Nabokone, der boede under samme Tag, angaaende at hun slog Røgen ind til hende. Jeg fik og at vide, at hun havde en Potte paa Ilden til hendes Middagsmad. Hvad jeg har at gøre? Jeg gaar bag om til Muren, hvor dette Halvtag var muret op til, faar en Stige sat til, forsynede mig med en god Sten, stiger op og lader Stenen falde ned i Potten. Der laa hendes Middagsmad! — Nu blev der Oprør, alt hvad som kunde rende, krybe og gaa. Til min Fortræd havde nogle staaet og set det, som jeg ikke havde bemærket. Jeg blev indsat i Hovedvagten, som var paa Torvet, og der sad jeg i 2de Dage; jeg fik ikke noget at spise i bemeldte 2de Dage, men jeg kunde bede en Soldat om noget at drikke, og saa fik jeg Vand. Den 3die Dag om Formiddagen blev jeg kaldet for Retten. Der sad 4 sorte Herrer, og jeg vil dog fortælle min kære Læser, hvorledes disse Herrer ere i Klædedragt: Kjolen er som Præsternes her i Danmark. De

have 2de Flipkraver, men disse ere 4 Gange saa lange som Præsternes i Danmark. Paa Hovedet har de en saakaldet Alonge-Paryk, der er saaledes dannet: Krøllerne gaa fra Toppen ned over Ørerne og ind ad Ansigtet til i Hundredetal. Bag paa Ryggen hænger 2de Knuder af Haar $\frac{1}{2}$ Alen ned paa Ryggen; der midt imellem hænger en Krølle ned ad et Skaft, som dem vore Damer bruger ved Siderne. (Nu maa de tro mig, da jeg skriver ikke andet, end hvad Sandhed er; at skrive Løgn, det faar jeg ikke noget for, og maaske lidet for Sandheden). Men det er sandt, at naar man ser saadanne 4 velbyrdige Herrer, saa ser det ud, som der sad 4 Mus og keg ud af 4 Viller Blaar. Forskellen er kun den, at Herrernes Hoveder og Parykker er større end Musen og Blaaret. — Jeg har næsten glemt Synderen, som stod og ventede hans Dom, nemlig Petrus. Nu kom det an paa at svare og forklare Tingen ret efter min Forstand, og det gik godt. Det første Spørgsmaal var, hvorfor jeg havde slaget den gamle Kone hendes Potte i Stykker. Svar: — Jeg vidste ikke, at der var nogen Potte i Stykker. — Hvad der havde bevæget mig til at kaste den Sten ned i Skorstenen? Svar: — Hun var saa ond ved den anden gamle Kone, hun røgte hende ud af hendes Stue. — Hvad det kom mig ved? Svar: — Denne var saa køn en gammel Kone, hun stoppede mine Strømper. — Jeg blev dimitteret fra Retten med den Befaling at gaa hjem. Men jeg havde uventende en af disse 4 Herrer til min Skytsengel. Denne Mand kendte mig, formedelst jeg kom i hans Hus 4 Gange om Ugen for at hente og bringe hans Paryk.

Nu var alting glemt, jeg fik at spise, og en lang Tid gik bort, hvor jeg levede frisk og munter. Men naar Ulykken er for Haanden, saa er der ingen Redning; det har jeg erfaret min Levetid igennem.

Jeg kan erindre det meget godt. Det var paa en Fredag, jeg skulde hen for at hente de længst fraliggende Parykker. Det var en Vej, som jeg skulde gaa i 2 Timer, men saa skulde jeg stræbe, og det var ikke alle Tider min Lejlighed. Denne Dag kom jeg ud paa Schlagtet (det er en Plads, hvor Skibene ligger). Der stod jeg lige for et hollandsk Skib, som havde Kartoffler at sælge. I det samme kom en Kone til mig (til min Ulykke) og bad mig, om jeg ikke vilde gaa over paa Skibet og købe hende et Fjerdingskar Kartoffler. Jeg sagde ja. Jeg fik en Pose og Penge, jeg marscherede med min Kasse paa Ryggen over paa Fjælen, som laa fra Bolværket til Skibet, og det gik godt. Jeg fik min Ladning, nemlig et Fjerdingskar Kartoffler, og tilbage igen. Men da jeg kom Halvvejen paa Fjælen, vilde jeg for Løjer vippe; men Fjælen forstod det uret, den smed mig ud i Vandet med det hele. — Jeg kom op igen og i Land. Konen fik hendes Kartoffler og gik sin Vej, men jeg var vaad fra Top til Taa, og mine Parykker saa ud som en hel Kasse fuld af druknede Mus. — Hvad var herved at gøre? Jeg gik da hen til en Bager og klagede min Nød for Mand og Kone. De havde Medynk med mig, Parykkerne kom i Bagerovnen tillige med mine Klæder. Det blev raslet, dermed i Kassen igen, og jeg afsted. Saa kom jeg hjem. Det første Spørgsmaal var: Hvor har du været 2 Timer over Tiden? Jeg kunde ikke svare et til tusind Spørgsmaal, altsaa Krabasken paa Ryggen. Nu skulde Parykkerne for en Dag; men der fik de Øjne at se med, de saa bedrøvede ud. Jeg gjorde dem da Forklaring i den korteste Forfatning. Parykkerne var indkrympede, saa de kunde ikke bruges mere; men dog kom de paa Blokke og blev udvidet, det bedste ske kunde, accomoderet og væk om Søndag Morgen. Nu gik det godt den Gang, siden jeg, naar jeg havde afleveret

Parykkerne, pakkede mig væk igen det snarest mulige. Saa kom jeg atter igen anden Fredag. De spurgte mig, hvorledes det kom sig, at deres Parykker var blevne saa smaa? Da jeg havde belavet mig paa Svar, havde jeg godt ved at give det. Jeg svarede, at de var indkrympede af Sved. — »Det er muligt; sig til din Husbond, at han kommer og tager Maal til en ny!« — og saaledes gik det Turen igennem. Min Husbond tjente Penge ved min Fortræd, og jeg var glad, at de ikke fik at vide, at de var strandede.

Nu vil jeg stanse lidet med mine Begivenheder og fortælle mine kære Læsere noget om Bremens Forfatning, da jeg har været der næsten i 6 Aar i en Tur.

Det samme Aar, i 1762, var Krigen ophævet, altsaa skulde de engelske Tropper igen rejse fra Hannover til England og Skotland. Nu laa i Bremen et Regiment Bjerg-Skotter. Deres Mundering var saaledes: De havde en kort, rød Trøje paa og et Skørt, der naaede til Knæerne. Naar det blæste, kunde man gerne se baade Herodes og Pilatus. Deres Strømper naaede ikke længere end til Knæerne; de var rød- og blaatavlede. Sko med Remme. Paa Hovedet en flad Kasket af rødt Klæde. Saa havde de et Dækken svøbt om dem, saa stort som et fuldkommen Lagen, af blaa- og rødtavlet Klæde. Dette Dækken gik de med om Dagen, og det var deres Seng om Natten. Stjal de noget, og det blev bevisliggjort, saa blev de straks hængt i en Knæ-Galge ved deres Hovedvagt. — Om Foraaret 1763 blev disse indskibede og sendte til deres Hjem.

Naar Fruentimmerne gaar ud i Byen, saa har de et sort Lagen over Hovedet, som hænger ned og skjuler Ryggen. De fornemme har det af Silke, ordinære Fruentimmer af andet let Tøj. Der var dem af de fornemme, der brugte Parykker, men det var gifte Folk. — Om

Mandfolkene er ikke synderlig noget at fortælle, undtagen at de er godgørende, troskyldige og i alle Maader gode Folk.

3 Slags Folk lides ikke i Staden, nemlig: Tyve, løsgættige Fruentimmer og Jøder. De sidste maa enlig komme ind om Dagen, men forføje sig ud om Aftenen af Porten. I det hele maa ingen laane dem Hus, undtagen ved Michaeli Tid; saa er der et Marked, der varer i 4 Uger. I den Tid er det tilladt, at der maa komme til Bremen Jøder, Grækere, alle Slags Gøglere, Tyve, Skælmer og Horer; men de maa ikke fortryde paa, at der bliver holdt Øje med dem. — Den sidste Dag i dette Marked maa alle Passer være afhentede. Hvem som ikke har afhentet sit Pas, bliver efterlyst og opledt.

Nu vil jeg fortælle noget om Staden og dens Indretning, saa vidt jeg ved, og det er mig muligt at erindre.

Staden har en Præsident, fire Borgmestre og Raadmænd. Den første har tvende Stadssoldater til Skildvagt for sin Dør Nat og Dag. Den hele Magistrat har til deres Tjeneste i Embedsforretning 8, som kaldes Herren-Diener, og 4 Reiten-Diener; de sidste holder hver en Hest. En af disse Heste staar bestandig sadlet, hvems Turen tilfalder. De bærer alle 12 røde Skarlagens Kjoler, men de 8 Herren-Diener bærer tillige røde Kapper af samme Sort, som Kjolen er. Disse 8 Tjenere have hver en Herren-Diener-Junge, med blaa Kjole og blaa Knapper. Disse Drengene skal løbe omkring i Staden for at forrette de Ærinder, som deres Herrer er blevne befalede. Herren-Dienerne er honnette Folk. De har ikke alle paa en Dag Opvartning; men det gaar efter Tur.

Raadstuen eller Raadhuset er en meget stor, lang og prægtig Bygning, 3 Etager høj. Det første man kommer ind paa Raadhuset, er der ikke andet end Galanteri-

boder, Boglader og deslige. Oven paa er Raadsforsamling, underneden er Raads-Vinkælder. Det siges, at der skal være Vin af hvert Menneskes Alder. Nede i Kælderen er langs hen paa den ene Side smaa Kamre med et lidet langt Bord, 4 Stole og 4 lange Piber (Kridtpiber). Paa Bordet en Bordklokke. Der kan et lidet Selskab af 2, 3 og 4 Personer sidde ved en Flaske Vin i Rolighed. Forlanger de Aviser, straks er de der til Tjeneste; forlanger de Pen, Blæk, Papir, ligeledes straks. Klokken staar paa Bordet, og de kan befale, NB. for Betaling. Kl. 10 om Aftenen maa hver Mand forføje sig væk, og Døren i Laas.

Langs hen ved Raadhuset, paa den Side til Torvet, er der bygget Hvælvinger; disse ere henlejede til dem, der sælger grønne Urter, som Ærter, Bønner, Gulerødder etc. Af disse Hvælvinger er der en 10 à 12, og der kan gerne være 2 under en Hvælving.

Børsen er lige overfor Raadhuset, (NB. med Enderne imod hverandre), og er ligeledes en stor prægtig Bygning.

Torvet er en 8-kantet Plads, omringet med en Brandmur; her er Slagterboderne i Mængde; thi ingen Slagter maa sælge sit Kød hjemme, men paa Torvet om den bestemte Markedsdag. Paa den anden Side af Torvet sidder Fiskekonerne med deres ferske Fisk i Overflodighed. Jeg har set der en Fisk, som jeg ikke har set nogen andre Steder; den kaldtes en Stør. Den kan være fra 4 til 6 Alen lang. Naar den kommer paa Torvet, skal den ligge mindst 1 Time levende, og saa skal den slagtes af Fiske-Oldermanden og bliver solgt i Pundervis. Den smager meget godt. Naar Rognen af bemeldte Fisk bliver kogt, bliver den ganske sort.

Paa den anden Side af Muren sidder Bønderne med Smør og Æg og deslige, og saa igen Æblekonerne. Disse har deres Plads indenfor Muren; men udenfor

Muren holder Vognene fra Landet med alle Slags Landsby-Produkter: Æbler, Pærer, Kirsebær, Blommer, Nødder i Overflødighed. Man kunde købe for 1 Grot en stor Hat topfuld af de prægtigste Æbler eller Pærer; thi de brugte intet andet Maal undtagen Skæppen.

Ved Domkirken er en meget stor Plads, som kaldes Doms-Heide. Paa denne Plads bliver Stadssoldaterne eksercerede, og hver Formiddag staar de i Parade og bliver afdelt til Vagterne. Soldaterne faar hver Maanedsdag deres Sold, nemlig 2 Rdlr. maanedlig og 2 Skp. Rug, som de faar frit malet paa Møllen. Men naar En vil være Bremer-Soldat, da bliver han det ikke, undtagen han betaler 25 Rdlr.; og naar han ikke har Lyst længere at tjene, faar han sin Afsked. — I den Tid, han staar i Tjeneste, maa han bruge borgerlig Næring, alt hvad hans tvende Hænder kan udrette, men ikke holde Svende eller Dreng.

Bremen er omringet med Volde og Grave. Portene bliver lukkede til sin bestemte Tid om Aftenen, Vindebroen ophejset og alle Stads-Nøgler af en Mand med tvende Soldater fra hver Port bragt til Præsidenten til næste Morgen; saa bliver de ligeledes afhentet igen. Postsækkene bliver om Natten hejset over Gravene. Postkarlen har et lidet Hus ved Stadsgraven til sig og hans Hest; Foder og Føde er der, tilmed Lys og Fyrtøj til Porten aabnes.

Nu vil jeg gaa ud til Nystaden og se, hvad der er at bese. — Inden jeg kommer til den store Bro, kommer jeg igennem en hvælvet Port. Denne Port er Nat og Dag aaben. Den ene Side er en Vagtstue, hvor der staar Skildvagt, paa den anden Side bor der En, der tager imod Møllesedler. Fra ham er jeg straks paa Broen. — Paa den vestlige Side af Broen er der en Kunstmølle. Denne Mølle har kun et Hjul; men dette

Hjul er tilvisse over 3—4 Gange større end et andet Møllehjul. Rundt om dette Hjul er fastgjort Kummer, som er gjort af tykt, stift Læder. Nu driver Vandet Hjulet, og disse Kummer fyldes med Vand og hælder det i en stor Rende, som gaar ind i Staden (Gammel-Staden). Siden fordeler Vandet sig i forskellige Render, og paa Gaderne staar der Pumper, hvor hver kan hente Vand. — Dette Hjul kan i et Minut kaste nogle hundrede Tønder Vand i Renden.

Nu gaar vi et Par Skridt længere op paa Broen, der ligger 11 Kornmøller. Disse Møller er byggede hver paa en Pram. Sækkene med Kornet i ligger paa den anden Side paa Broen, opstablet i Hundredetal, fra Bagere, Bryggere og Brændevinsbrændere. Dog er der rigelig Plads til at 2 Kareter eller Fragtvogne kan køre forbi hverandre, og gangende Folk har deres Fortov paa Broen. Betragt nu selv den Breddelse, den Bro har! Naar jeg kommer over Broen, er der en Stampemølle, det er den sidste, altsaa 13de Mølle tværs over Weseren.

Nu gaar jeg hundrede Skridt, saa kommer jeg til den lille Bro; men den er kun halv saa stor som den store, og ikke saa bred, altsaa er der ikke noget at skrive om den.

I Nystaden er der 2 Stadsporte og 1 Kirke. Men Strømpe- og uldne Hue-Vævere er der i 200de Tal. — Naar to gaar i saadan en Gade, som disse Vævere bor i, saa kan den ene ikke høre, hvad den anden siger, saadan en Alarm gør det.

Førend jeg slutter denne Fortælling, maa jeg dog fortælle noget om de kejserlige Hververe, hvad Frihed disse har fremfor de andre Hververe. I den Tid jeg var i Bremen, gik de kejserlige Hververe op og ned i Gaderne, bevæbnede med blæsende Musik og Trommeslag. En af dem havde et stort Tinfad med en Serviet

breddt over Fadet; der paa laa nogle Guldstykker, Kroner og Specier. Hvem der nu havde Lyst, nemlig Løse- og Lediggængere, de kunde tage et Greb. Hvad de fik i dette Greb, det var deres Haandpenge, og dermed var de kejserlig Rekrut. Det slog aldrig fejl, de fik jo noget ved denne Lejlighed. — Alt dette, jeg her har skrevet, har jeg selv set med mine Øjne.

Nu stundede det til, at mine Læreaar var udløbne, og jeg skulde gøres til Svend. — Det var i Aaret 1769, først i Januar Maaned, jeg blev indlemmet i Svendelaug. Jeg blev ved min Husbond som Svend til Paaske, og saa rejste jeg til Hamborg og derfra til Kiel. Men da jeg var betænkt paa at rejse til København for at oplede min Fader, saa rejste jeg til Eckernförde. Jeg laa der i 2 à 3 Uger for at vente efter Skibslejlighed, men saa blev Vinden god, og jeg maatte ombord. Inden 24 Timer var vi til Ankers paa Københavns Rhed.

Nu ledte jeg mig først et Kvarter op, siden gik jeg i nogle Dage for at oplede min Fader. Omsider traf jeg paa en Mand, der hed Hr. Brygger Anchersen; han var Broder til Hr. Doktor Anchersen i Ribe. Denne Mand sendte et Bud med mig til min Fader. Jeg blev meget godt modtaget, fik nye Klæder, og blev hos dem et Fjerdingaar. Arbejde kunde jeg ikke faa. Jeg blev alt-saa hos dem som fremmed, men dog under en Tvang. Jeg blev ked af det og besluttede ved mig selv at rejse den samme Vej tilbage, som jeg var kommen. Jeg fortalte dem mine Tanker, og dermed var de fornøjet, blot de kunde komme af med mig.

Jeg opsøgte en Skipper. Min Fader lod mit Tøj bringe ud paa Toldboden, jeg sagde farvel, og han gav mig nogle Rejsepenge.◀

Den Brygger Anchersen, som viste Petrus op til hans Fader, var en Fætter til Garboe, og spillede en vis Rolle i de Anklager,

som i sin Tid rejstes mod Garboe i Bergen som Følge af Anonymens Angivelse. Denne havde blandt andet anket over, at Garboe havde beregnet sig 100 Rdlr. af »Det Omhyggelige Compagnis« Kasse, under Foregivende af, at han havde anvendt denne Sum for at erhverve kgl. Konfirmation paa Stiftelsens Fundats. Garboe svarede hertil, at efterat Konfirmationen var kommen, havde han og de andre Medstiftere talt sammen om, »at man dog maatte vise sin Taknemmelighed mod dem, der bedst kunde trænge dertil og dog havde haft nogen Møje derfor, især da vi havde faaet alting uden Møje, end sige mindste Skillings Bekostning, da vi dog gærne havde givet en anselig Del til fattige, om det var blevet os allernaadigst foreskrevet. . . . Det blev da besluttet, og Loddet faldt paa min Fætter og Kommissionær Hans Christian Anchersen, en ærlig, flittig og fornuftig Karl, som højlig trænger og havde baaret vores allerunderdanigste Anliggende frem i Kancelliet, samme igen modtaget og opsendt. . . .«

Denne Hans Christian Anchersen var Student, men købte senere en Bryggergaard i København og fik 1749 Borgerskab som Brygger.

»Vi kom omsider til Sejls og kom lykkelig og vel til Eckernförde; derfra rejste jeg straks anden Dagen til Kiel, som ligger 2 tyske Mil fra Eckernförde. Der fik jeg straks Arbejde, da det dels gik imod Julen, dels imod Kieler-Omslag, som er et Marked, og tillige Omsætnings-Termin, ligesom Viborg Snapsting. Den varer 4 Uger. Der kommer Tilrejsende af alle 4 Verdenshjørner, Standspersoner og Købmænd, de sidste for at afsætte deres Varer og for at afgøre Regnskaber. — Markedet begynder ved Helligtrekonger Tid. Da der ogsaa er meget Tilløb, dels med Gøgleri og dels med andre Nyheder, saa maa jeg fortælle Dem noget mærkværdigt, som jeg aldrig har set siden.

Der logerede en Mand ved min Husbond, som havde lejet sig en Stue i bemeldte Marked paa 2den Etage. Denne Mand havde 5 à 6 Kanarifugle, som han havde afrettet saaledes: Han lagde paa Bordet smaa Stykker Klæde af alle Slags Kulører. Fuglen var lige ledet op paa Bordet, og Tilskuerne af begge Køn stod rundt om-

kring det. Nu spurgte Manden, som ejede Fuglen, hvad for en Kulør den Herres eller Dames Kjole var; straks gik Fuglen til Enden af Bordet, hvor den Person stod, og besaa Kuløren; naar den havde set Kuløren, gik den straks til de Klædestykker, som laa paa Bordet, frem og tilbage, saalænge indtil den fandt Kuløren. Saa tog den dette Stykke Tøj i sit Næb og lagde det for Tilskuerne. Dette gjorde disse Fugle nogle Gange.

Nok en Kunst. Manden lagde det hele A B C paa Bordet, som var skrevet paa smaa Stykker Papir. Nu maatte Tilskuerne sige, hvad for et Bogstav de forlangte, at Fuglen skulde tage dem; saa gik Fuglen op og ned og ledte efter det Bogstav, indtil den fandt det, saa tog den det i sit Næb og lagde det for Tilskuerne. NB. De var ikke alle udlærte, nogle maatte gaa i Skole hos deres Husbond. Naar de gjorde Fejl, blev de straffede med en Penne-Fjer. Jeg har selv set det gennem Nøglehullet paa Døren. Prisen var en dansk Dukat.

Fra Kiel rejste jeg over Hamborg til Lyneborg, som er en hannoveransk Stad, hvor jeg straks fik Arbejde. Jeg var der i nogle Uger, saa tog jeg igen Afsked og lod min Kuffert staa i Lyneborg. Jeg rejste til Brunsvig og fra Brunsvig til Wolfenbüttel, som er en Mil fra Brunsvig. Denne Vej gaar man i en Allé fra den ene Forstad til den anden. Jeg søgte der ligeledes Arbejde, og fik det, bare for at bese Staden, som er en meget smuk Stad. Der var jeg i 14 Dage, og saa væk igen til Helmstedt, og fra Helmstedt til Halberstadt.

Nu maa jeg stanse lidt og fortælle Dem, hvorledes jeg levede.

Paa Rejserne, naar jeg kom til en Landsby, forespurgte jeg mig allerførst, om der boede en Præst eller nogen anden fornem Mand. Naar der nu var nogen, tog jeg min Pudder-Pung under Armen tillige med det, der

hørte dertil, og gik derhen. Jeg lod mig melde med Forespørgsel, om Herren havde min Tjeneste behov, og det slog mig aldrig fejl, at jeg jo fik noget at bestille, dels ved Parykker, dels ved Fruentimmernes Haar, saa jeg i det mindste tjente en Krone og dertil en god Leve-maade, og saaledes gik det Turen igennem.

I Halberstadt er der mange katolske Klostre, dels Nonne- dels Munke-Klostre. Jeg har en Gang været i et Nonne-Kloster; disse Nonner sidder og arbejder; nogle syr, nogle strikker, nogle broderer o. s. v. Saa snart der kommer nogen for at bese Klosteret, saa kommer de straks og tilbyder deres Arbejder tilsalgs. Disse Nonner kan saa kunstig udskære Billeder, saa man skulde for-undre sig derover. — Munke Klostre har jeg ikke været i uden en Gang paa min Rejse, hvor jeg kom i et Kloster paa Landet for at forlange Natteleje. Der blev spurgt mig om Pas, og det viste jeg dem, og jeg blev og fik en tarvelig Aftensmad, ligeledes Frokost, dermed kunde jeg rejse.

I Halberstadt har Bagerne hele Aaret igennem enten Svinesteg eller Gaasesteg, ligesom det er i Tiden, somme Tider begge Sorter. Man kan faa lidet eller meget, eller man kan faa Gaasefedt eller Svinefedt, NB. Stegefedt.

Nu kom jeg i Tanker om, at min Kuffert stod i Lyneborg, og det lakkede imod Vinteren, og jeg mang-lede Klæder, baade Linned og Uldent. Tilmed var jeg ikke meget for at rejse om Vinteren. Saa tog jeg Af-sked og rejste fra Halberstadt tilbage igen til Lyneborg og bød min Tjeneste til hos Præster og andre honette Folk; og det gik godt, og jeg tjente en god Skilling.

Saa kom jeg til Lyneborg og hvilede ud i nogle Dage. Imidlertid fik jeg Plads ved en Parykmager. Denne Mand havde mange af de adelige Børn at frisere, som studerede paa Ridder-Akademiet. Disse unge Herrer er

meget i Tvang. Vinter og Sommer skal de være præcis om Morgenen paa Bønne-Salen for at holde Morgenbøn. Forsømmer de Bønnen, bliver der straks visiteret, om de er bleven syge. Straks er da Doktoren tilstede; men sker det af Magelighed eller Nølevornhed, faar de en alvorlig Irettesættelse; men dette sker dog sjældent, da disse unge Herrer holder meget paa deres Honnør. Men Parykmageren maa heller ikke være forsømmelig med at komme betids. Kl. 5 om Morgenen maa han være ved den første; men kan han ikke faa ham af Sengen, saa gaar han til en anden, og saa kan denne Herre gaa til Bønnen med Haaret om Ørerne. Men Haarskæererens maa ogsaa kunne sno sig, ellers nytter det ham ikke at komme der. Jeg var der omtrent fra Martini indtil Hundedagenes Begyndelse, saa rejser alle disse Herrer hver til sin Hjemstavn, indtil disse Dage haver en Ende.

Nu tog jeg Afsked, da det var besværligt med den tidlige Opstaaen. Men inden jeg rejser bort, vil jeg dog først fortælle Dem noget om Salt-Fabrikken og dens Opfindelse.

Det første, de opfandt denne eller disse Salt-Aarer, skete ved et Svin. Dette Svin ligger i en Rendesten, hvor der var meget Vand i, en hed Sommerdag, hvor Solen brændte hedt paa Børsterne. Svinet vendte sig, og Solen brændte paa Børsterne, og det blev til Salt. Dette blev videre undersøgt, og de fandt Salt-Aarer. Til Amindelse hænger 2de Børster¹⁾ af samme Svin paa Raadhuset over Bordet i et Glasskab. — Jeg har selv været i Saltfabrikken. Saltet bliver kogt ved Stenkul i Blypander; Værket er nede i Jorden, saa man gaar nogle Trapper ned. Der var en overmaade stor Hede, saa Saltkogerne gaar i sorte Skjorter paa det bare Skind.

¹⁾ o: Skinker.

Folkene gaar fra Vagt og paa Vagt, da det gaar Nat og Dag; det staar ikke stille hele Aaret igennem, undtagen Langfredag; men den Dag bliver der dog pumpet.

Uden for Byen paa den østre Side er et Kalkbjerg, hvor der hver Dag arbejder mangfoldige Mennesker for at hugge Kalk af dette Bjerg, og det gror bestandig til igen. — Stedets Præster beder hver Søndag paa Prædikestolen, at den gode Gud vil bevare disse tvende Værker.

Nu er jeg færdig, og dermed rejser jeg, men hvor langt? Til Winsen an der Elbe, det var 3 Mil¹⁾. En liden By, der var kun en Kirke og et Slot, hvor Amtmanden boede. NB. Det er at bemærke, at i det Hannoveranske har alle kongelige Betjente fri Bopæl.

Nu opholdt jeg mig der, i Tanker om at fortjene mig noget, og min Accomoderen saa vel ved Fruentimmerne som ved Mandfolkene stod dem vel an, saa en og anden animerede mig til at blive der i Byen, og jeg besluttede det og blev. — Nu akkorderede de med mig, dels i maanedes- og dels i kvartalsvis, saa jeg kunde gøre min Regning, at jeg hver Maaned kunde have 10 Rdlr. i det visse. Da den rette Landevej gik igennem Byen, og der tit kom fremmede i Besøg, fortjentes der ogsaa noget ved denne Lejlighed, saa jeg levede godt. Jeg spiste paa Vinkælderen og betalte pr. Maaned 2 Rdlr. 4 ſ for Middagsmad og Aftensmad. Men hvor blev de andre Penge eller Overskuddet af? (Se, se! skal jeg nu gøre Forklaring for det paa min gamle Alder!) Det ved jeg ikke; men det ved jeg, at naar Maaneden var tilende, var og min Kasse tom.

Nu forblev jeg der i tvende Aar. Imidlertid kom der en Cornet, som hed Hr. v. Wangenheim, til Byen at

¹⁾ Kaldes ellers Winsen an der Luhe, efter en lille Biflod til Elben. Den ligger 2½ Mil fra Lyneborg.

ligge i Kvarter. Det var en Adelsmand, 21 Aar gammel, hans Fader var General.¹⁾ Han holdt 2 Heste og en Ridekarl, der tillige var Kok, da han selv holdt hans Husholdning. Jeg accomoderede hans Haar. En Dag spurgte han mig, om jeg ikke vilde tage til ham som Frisør. Jeg skulde ikke have andet at bestille, uden at klæde ham paa. Derfor vilde han give mig pr. Maaned 1 hollandsk Dukat. Forresten kunde jeg bestille i Byen som tilforn. — Kort betænkt, jeg indgik denne Akkord, og jeg fik for den første Maaned forud 2 Rdlr. 4 ₤. Men da denne Herre holdt tvende Gange om Ugen Bal paa hans egen Bekostning, saa blev han i tvende Maaneder skyldig i Byen 300 Rdlr. ved en og anden, saa han maatte søge om at komme paa Landet i Kvarter. Jeg fik min Dimission; men en Maanedes Gage har jeg tilgode.

Nu gik jeg og friserede som tilforn, men der skal stærke Bene til at bære gode Dage. Jeg kom en Gang for at frisere Amtsforvalteren og hans Frue. De begyndte at tale med mig, om jeg ikke havde Lyst til at tage til dem for at agere Tjener. De gav mig mange gode Løfter; jeg kunde gerne gaa i Byen for at frisere som tilforn. Jeg troede deres Løfter og resolverede. Jeg skulde have 16 Rdlr. hele Aaret og Kortpengene. Dette er at bemærke, at der var Forsamling 2 Gange om Ugen Aaret igennem til Kaffe og Aftensmad. Naar Kaffen var drukket, kom Spillebordet eller Spillebordene ind, hvorpaa jeg lagde paa hvert Bord 2 Spil Kort. Disse Kort maatte jeg selv anskaffe, hver Gang nye Kort. Jeg lod komme fra Hamborg Kort i Dusinvis. Dusinet kostede mig 1 Rdlr. Saa gik jeg til Accise-Forvalteren og lod dem stemple, det var pr. Dusin 1 Rdlr., altsaa kostede

¹⁾ General Wangenheim var en af Frederik den Stores Anførere i Syvaarskrigen.

hvert Spil Kort mig 1 ₤. — 4 Spillere var der til hvert Bord. Naar de nu havde afspillet, saa laa i hvert Hul 1 ₤; saa havde jeg for mine Kort pr. Spil 2 ₤. Kortene tog jeg tilbage igen; dem solgte jeg til en Jøde for 8 ₭ Spillet, altsaa havde jeg af hvert Spil¹⁾ 3 ₤ Profit. — Var der nu hver Forsamling 2de Borde, saa var det 1 Rdlr. Men hvad hjalp det! min Frihed var borte, jeg skulde være Karet-Springer og mange andre Ting, som ikke var efter min Hu. Men jeg skulde finde mig deri, havde jeg sagt A, skulde jeg ogsaa sige B.

Nu kom det sig den samme Sommer, at min Herre og Frue vilde rejse til Bremen for at besøge hans Fader, som var Præst ved Domkirken. Han havde Tilladelse fra Hannover paa 14 Dage. 2 Dages Rejse hen og 2 Dages tilbage, altsaa 10 Dage at være i Bremen. Nu var de hver Dag i Besøg, og saa faldt det mig til, at jeg som Tjener skulde hente mit Herskab hjem med en Stang-Lanterne. I den Tid, mit Herskab var ude, kunde jeg gaa, hvor jeg vilde.

Nu traf det sig en Gang, at jeg kom til et Par af mine gode Venner; vi gik ud i Byen sammen og blev enige om at gaa til en Ølbrygger, der havde 32 Groten Bier. Dette Øl er velsmagende og stærkt, og det er kun visse Bryggere, der har denne Slags at sælge. Nu drak vi, og vi drak, og Kraften af Øllet gik op i Panden. Jeg saa til mit Ur og bemærkede, at Tiden nærmede sig, da jeg skulde hente mit Herskab med Stang-Lanternen, og det skete. Men kunde Du gaa, Petrus, at Du skulde ikke komme galt afsted? Nej, lige frem kunde jeg ikke gaa, men jeg maatte lavere, snart til højre og snart til venstre. Vilde nu mit Herskab have Nytte af Lanternen, maatte de følge samme Vej som deres Tjener, siden han var

¹⁾ ₭: Spilleparti.

deres Lods. De ærgrede sig rigtignok over denne Sejlads; men det nyttede dem ikke at begynde nogen Alarm paa Gaden, da Folk snart skulde forsamles som Tilhørere; altsaa maatte de være taalmodige, til de kom hjem. Jeg fandt rigtig Porten til Gaarden, og de gik op paa deres Stue. Imidlertid slukkede jeg Lanternen og lagde den paa et Stenbord. Saa skulde jeg op til Herren for at hjælpe ham af hans guldskramarerede Kjole og Vest, Slobrokken paa og Papillotter i Haaret m. m. Men da begyndte Uvejret, og det i begge deres Munde. Jeg stod som en Tilhører. Da det Uvejr sagtnedes lidet, saa sagde jeg, at Iste Michaeli udbad jeg mig at flytte. Men da de hørte dette, begyndte atter et Uvejr, med det Tillæg, at jeg havde lejet mig til dem paa et Aar, og det var jeg pligtig til at blive i deres Tjeneste. Jeg ønskede dem en god Nat og satte mig for, ikke at blive i deres Tjeneste; men hvorledes jeg skulde slippe, det var Knuden. Men det varede ikke længe, efter at vi var komne hjem til Winsen an der Elbe, førend det gik for sig, og det gik godt.

Jeg havde gode Venner nok, formedelst jeg var ikke meget paaholdende; men ingen turde jeg aabenbare min Hemmelighed for, undtagen en, nemlig vor Kusk. Jeg var forsikret paa hans Ærlighed og Tavshed. Altsaa pakkede jeg min Kuffert og skrev et Brev i min Frues Navn til en Mand i Hamborg, at han vilde modtage Kufferten, indtil hendes Tjener kom og afhentede den. Saa gik jeg til en Skipper der i Byen for at bestille ham til at medtage denne Kuffert, som min Frue vilde sende ham. Tæt uden for Gaarden boede en Kone, hende fik jeg til at bringe Kufferten hen til Skipperen, og det gik godt. Saa blev jeg endnu en Nat og en Dag over.

Om Eftermiddagen blev jeg befalet af Fruen at gøre alt Sølvtøjet rent, og det gjorde jeg med al Fornøjelse.

Da det var færdigt, tog jeg Sølvet og satte det paa Bordet, hvor denne Dame sad og læste i Romaner. Jeg bad hende at bese det, og efterse det stykkevis. Denne Forsigtighed af mig var hende uventende, men hun gjorde det. Men Aarsagen til, at jeg bad hende i min Nærværelse at efterse Sølvet, om det var der altsammen, var den, at de siden efter min Undvigelse ikke skulde beskyldte mig for, at jeg havde taget noget med mig. Saa befalede hun, at jeg skulde sætte det i Sølvskabet i sin Orden, og det skete.

Nu gik det til Aftenen, at Bordet skulde dækkes. Jeg satte Maden frem tilligemed Vinflasken og Vandflasken, talte til Herskabet og Skriverkarlene. Der blev afspist, jeg dækkede Bordet af, Dug og Servietter under Pressen. Saa gik jeg op til Herren for at klæde ham af, Papillotter i Haaret, dermed sagde jeg »en wohl-schlafende Nacht«. Da Kl. var 3 Kvarter til 10, gik jeg forsigtig ud af Gaarddøren og ned i Kuskens Kammer. Kl. 10 skulde en af Pigerne lukke Døren i Laas og bringe Nøglen ind til Fruen. — Jeg blev hos ham i Sengen til Kl. 12, saa stod jeg op og sagde ham Farvel. — Alt dette passerede i Aaret 1772¹⁾ medio August.

Nu havde jeg en god halv Mil at gaa, inden jeg kom til Elben. Kl. 2 gik Færgen, og Kl. 7 var jeg i Hamborg og i Frihed.

Saa snart jeg havde faaet min Kuffert, skrev jeg et Brev til min Herre og gav ham tilkende, hvorfor jeg var gaaet af hans Tjeneste; tillige Regning for min Løn. 5 Rdlr. havde jeg faaet af ham, og jeg havde taget min Munderings-Overkjole med mig, altsaa det regnede jeg til min Løn. Tillige bad jeg denne Herre, ifald han tiere fik en Tjener, at han da ikke vilde tillade, at Fruen

¹⁾ Skal være 1771.

havde saa stor Myndighed over ham; thi ellers kunde han vente det samme igen.

Nu ledte jeg efter en Fragtvogn, der gik til Kiel, og den fandt jeg. Vi blev akkordenig, jeg lod min Kuffert bringe til Fragtvognen, og vi rejste samme Formiddag; den Dag 4 tyske Mil, anden Dag igen 4 Mil til Neumünster, tredie Dag igen 4 Mil, og saa var vi i Kiel. Jeg lod min Kuffert staa i Kiel og rejste til Fods til Lybæk. Da jeg var kommen der, fik jeg ikke straks Arbejde, men det varede ikke længe. Imidlertid fik jeg i 3 Dage fri Middags- og Aftensmad. Der er et Hus eller Gaard, hvor rejsende Haandværkskarle kan gaa hen og melde dem for at faa Mad, naar de viser deres Pas. — Det fortælles, at der var en rig Jomfru, som var paa et Skib. Ventelig har Vind og Vejr været contra; thi hendes Proviant slipper op, saa hun kommer til at lide Mangel. Hun forlanger Mad af Skipperen, men det bliver hende nægtet — maaske de selv havde Mangel. Nu var der paa Skibet 2 Haandværkskarle; de havde endnu noget, og de deler det med hende, hvorpaa hun gør dette Løfte ved sig selv, at rejsende Haandværkskarle skal ikke mangle Mad, saa længe Verden staar. — Den Tid, jeg var der at spise, var vi 24 Personer. Den der kommer til at sidde øverst ved Bordet, er pligtig at læse til og fra Bords. Der bliver nøje set efter, at alting gaar ordentlig til.

Da jeg havde faaet Arbejde i Lybæk, mødte jeg en Dag for at accomodere en Person. Medens jeg staar og accomoderer ham, sidder han og læser i Aviserne. I det samme ser han op paa mig og spørger mig, om jeg ikke har været Tjener hos Amtsforvalter Fogt i Winsen an der Elbe? Jeg svarede jo. »Her bekendtgør han i Aviserne, at hans Tjener har gjort sig usynlig.« Jeg beder ham, om han ikke vilde behage at læse mig det

for. Han læser, at Amtsforvalterens Tjener var den og den Dato om Natten bortvejet fra ham og havde medtaget hans Liberi-Overkjole, som er graa. Han er vel-skabt og har et kønt og ærligt Ansigt; men ingen maa tro paa ham. — At jeg var velskabt, det maa jeg takke den almægtige Skaber for; thi denne Herre var i højeste Grad krumpuklet. Hvad der skulde zire ham, var de Guldtræsser, han bar paa sine Klæder.

I Lybæk blev jeg til sidst i Oktober, saa tog jeg med et Skib fra Travemünde til København. Da jeg var kommen i Land og havde faaet Logi, gik jeg til min Fader; men da laa han for Døden, og min Moder tillod mig ikke at tale med ham. Dagen efter gik jeg op paa Rundetaarn. Jeg vidste, at jeg der kunde se ind ad hans Vinduer; men hvad saa jeg? Gardinerne var trukne til, og han var død, og det var forbi.*

Dr. Garboe boede i Landemærket Nr. 93 (nuværende Nr. 5), og døde der d. 13. Novbr. 1771. Han efterlod sig kun et ringe Indbo, og Enken fragik Arv og Gæld. Blandt hans Kreditorer var »Madmosellen«, som det fremgaar af følgende Gældsbevis, der laa mellem Papirerne i hans Dødsbo:

»At Jomfru Karen Lund hos mig har til Forvaring og behørig Rentes Svarelse deponeret den Summa 224 Dlr. Courant, det vedgaar hermed og altid tilsværer

Bernburgsch Ballenstedt

d. 18. Aug. 1762

P. S. Garboe.*

Af denne Sum havde Garboe stadig siden svaret Renter, og ved deres sidste Opgørelse d. 11. Juni 1771 skyldte han hende 200 Rdlr. Da Boet var insolvent, fik Jfr. Lund af sin tilgodehavende Kapital kun udbetalt 2 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$ 6 $\frac{1}{2}$.

Justitsraad Gude fortæller i sine Optegnelser (Personalhist. Tidsskrift II, 2, 199), at Dr. Garboe havde været hans Forældres gamle Bekendt, »skønt de for hans Særheds Skyld ikke havde haft megen Omgang med ham.«

Om Enken Maren Mathiesen fortæller han, at hun efter Garboes Død »levede meget kummerlig og ernærede sig mest af at sælge nogle Lægemedler, som hendes afdøde Mand havde kompo-

neret, Piller, Vund-Vand o. desl., paa hvilke var kun en maadelig Afsætning til Folk af ringe Stand, især Søfarende. Men endelig blev hun ved en gammel ugift Fasters Død Ejer af en liden Formue, ved hvilken hun, som havde været vant til at leve paa det knappest, vel kom i en meget bedre Forfatning; men hun vedblev dog sin husholderiske Levemaade.*

Hun døde d. 10. April 1810, næsten 87 Aar gammel. Ved Testamente af 1. Septbr. 1801 havde hun bestemt, at hendes Pige Else Kirstine Lund (en Slægtning af »Madmosellen«?), der havde været i hendes Tjeneste i 30 Aar, skulde have alt hendes Indbo med Gang- og Sengklæder samt Renten af 2000 Rdlr., saa længe hun levede. Resten af hendes Formue skulde deles ligelig mellem hendes Broderbørn i Norge. Sønnen Petrus nævnes ikke i Testamentet. —

Petrus meddeler intet om, at han overværede Faderens Begravelse eller nogensinde senere besøgte sin Moder, men fortsætter med sin egen Fortælling:

»Det traf sig saa heldig, at der laa et Forskrivnings-Brev fra en Enke i Randers paa vort Laugshus, tilligemed Rejsepenge. Jeg var ikke sen, førend jeg modtog samme; jeg gik til hendes Kommissionær, og det blev afgjort. Saa opsøgte jeg en Skipper, der vilde til Randers. Jeg fik rigtig mit Tøj ombord, tillige mig selv; men Vinden var contra, og det varede i over 4 Uger. Jeg blev ked af at ligge ombord saa længe, og Skipperen gav mig Forlov at gaa i Land. Men til mit Uheld lod jeg mit Pas og Ur blive ombord.

Jeg var i København en Uge, der kom intet Bud efter mig. Den anden Uge gik næsten ligeledes. Saa fik jeg 2de Aarstjenere til at ro ud med mig i den Tanke, at jeg kunde have fundet Skibet. Men det var forgæves, og vi maatte tilbage igen. Jeg besluttede da at gaa til Fods til Kallundborg og gaa med Smakken til Aarhus.

Fra København til Kallundborg er 14 Mil, dem gik jeg bestandig i Sne til Knoglerne. 3die Dag var jeg i Kallundborg. — Jeg kom til at logere i et Værtshus, hvor der var en Hverver med nogle Rekrutter, der skulde

transporteres til Aarhus, og en Underofficer ved Rytteriet, eller rettere sagt Dragonerne, i Randers. Og det var min Lykke; thi vi laa der i 3—4 Dage, førend Smakken kunde faa Vind, og mine Penge slap op. Da jeg nu vilde samme Vej og til samme By, nemlig Randers, saa assisterede han mig med Penge.

Denne Underofficer havde en Kuffert, som tilhørte hans Chef; derfor fik han fri Befordring fra Aarhus til Randers. Nu tog han mig med under det Navn, at jeg ligeledes var en Underofficer. — Da Vejene vare slette formedelst Sneen, maatte Bonden spænde fire for, og det gik rask til Randers. Jeg kom samme Aften i min Kondition og næste Morgen i Arbejde, og der var nok at bestille for en Svend og en Dreng. Der var jeg i et Aar og 5 Maaneder.

Imidlertid blev jeg betænkt paa at ville besøge mine gamle Venner, i Fald de levede, nemlig i Ovtrup, hvor jeg var opdraget hos Degnen Lorens Breum. Jeg tog altsaa min Afsked fra Enken, da det var en gammel Kone. Men jeg havde endnu 3 Jomfruer i Byen, som jeg lærte at frisere deres Haar, og disse var ikke udlærte endnu. Det var Vejermester Hansens Døtre. Jeg lejede mig altsaa et Kammer i Byen, og da disse Jomfruer var færdige med at accomodere deres eget Haar, rejste jeg til Viborg med fri Befordring af Vejermester Hansen.

Jeg lod min Kuffert staa i Viborg og gik til Fods til Ovtrup; men undervejs fik jeg at vide, at der var kommen en ung Degn, som havde de gamle deres Datter. Altsaa forespurgte jeg mig, hvor i Byen den unge Degn boede, og det fandt jeg. Da jeg kom der, var jeg ganske ukendt af dem; men det varede ikke længe, førend Petrus blev kendt. Saa blev der sendt Bud til Breum, at Wester og Kone vilde komme der samme Eftermiddag for at besøge dem. Vi kom der, og

jeg hilste dem, som en fremmed plejer at gøre. — Vi kom til Thebordet, de talte med hverandre om et og andet, jeg sad stum. Omsider spurgte Madam Wester hendes Moder: »Mama, kender Mama ikke den Person, der sidder?« »Hvor skulde jeg kende den, jeg aldrig har set før?« »Har hun aldrig set ham før?« »Nej saamæn har jeg ikke.« »Kan Mama da ikke kende Petrus mere?« »Hvad! er det Petrus?« »Ja det er.«

Nu skulde de fortælle den gamle Mand det, Breum op af Stolen og tog mig om Halsen og græd. — Jeg maa sige med Sandhed, at mine Øjne var heller ikke tørre; thi vi havde altid holdt meget af hverandre i den Tid, jeg var i Ovtrup hos dem til Opdragelse.

Nu kom jeg til nogle Herregaarde, hvor jeg havde været i min Ungdoms Tid, nemlig paa Søvig hos Madam Bondesen og paa Hesselmed hos Fru Hansen, men i min Ungdoms Tid kaldtes hun Fru Røyggaard.«

Rasmus Bundesen, Ejer af Søvig, døde 1761. »Hans Enke ejede Gaarden til 1763,« siger O. Nielsen (Danske Saml. II, 69). Som det vil ses af foranstaaende, levede hun endnu der i 1774.

Søren Kristensen Rygaard, Ejer af Hesselmed, døde 1769. Hans Enke ægtede 1771 Kancelliraad Kristen Hansen.

»Nu blev jeg betænkt paa at ville rejse igen; men da de fik mine Tanker at vide, raadede de mig derfra. Derimod raadede de mig til at sætte mig ned i Ringkøbing. Jeg overvejede det ved mig selv og rejste først derned for at bese Byen og tale med en og anden; thi jeg havde en gammel Faster, som hed Madam Tobisen (Præsteenke), og hendes Datter havde en Skipper, som fór paa Amsterdam.¹⁾

Jeg adresserede mig til Stadens Byfoged, Hr. Thomas

¹⁾ I Skiftet efter Garboe nævnes blandt hans Slægtninge »en Halvsøster, Marie Cathrine, sál. Tobiesens Enke, i Ringkøbing«. Hendes Mand har næppe været Præst, i hvert Fald ikke i Danmark.

Montagne, med Spørgsmaal, om han syntes, jeg som Parykmager kunde ernære mig. Han forsikrede, at i Ringkøbing kunde godt en Parykmager leve; og jeg resolverte da at sætte mig der ned, lejede et Værelse, og rejste igen tilbage til Ovtrup for at gøre mig færdig; thi jeg manglede Haandværkstøj, og det maatte jeg først lade forfærdige. Da jeg nu havde mine Sager i Stand, gjorde jeg mig færdig til at rejse til Ringkøbing i Aaret 1774, medio December Maaned. Jeg blev straks bekendt i Byen og fik nok at bestille. Omsider døde den gamle Kone Madam Tobisen, og da hendes Datter var ene Arving, solgte hun mig deres Hus for 80 Rdlr. Jeg havde selv 30 Rdlr. og laante af en Købmand 50 Rdlr. og betalte Stedet ud. Saa lejede jeg mig en Tjenestepige og holdt selv Husholdning. Jeg havde tilkøbt mig det fornødne, der skulde til en liden Husholdning, som Sengeklæder, Stole, Borde, Potter, Pander, Tallerkener, Skeer etc., alt paa Avktioner. Men omsider kom jeg i Tanker om, at jeg vilde gifte mig, og jeg udvalgte da den samme, som jeg senere fik til min Kone. Men det varede længe, inden jeg kunde faa Ja. Hendes Stifmoder gav mig nogle Gange Kurven; men da Datteren ikke vilde give mig den, brød jeg mig ikke om Moderen. Saaledes gik der et Aar hen i bare Haab; omsider slap det ud af dem begge, at Datteren og Moderen var bleven ens sindet, og de sagde ja.

Nu tænkte jeg: vægelsindede Folk skal man tage med en Trumf. Jeg gik til Raadmand Montagne, som den Gang var Byfoged i Ringkøbing, og bad ham, om han ikke vilde tjene mig i at oprette Kontrakt imellem Moderen og mig: at jeg skulde have Gaarden med Bohave, lige som den stod; Moderen skulde jeg udbetale det, hende tilfaldt efter hendes salig Mand, 250 Rdlr. Desforuden skulde hun sidde frit i et Hus ved Siden af

mit, som ellers var et Lejehus, og have frit Mælk, daglig 1 Pot. Saa var alting efter Ønske, og vi fik Bryllup.

Min Svigermoder var en dygtig, brav, stræbsom Kone, men hun havde den Fejl, at hun vilde gjerne høre og føre nyt, og hvem som er en Elsker af at vide Nyheder, bliver gerne belastet med Løgn, og af Løgn kommer Uenighed og Misforstaaelse. Kort sagt, jeg blev ked af at bo i Nærheden, og jeg solgte Stedet med sin Herlighed, nemlig en Toft til 4 Skp. Sæd, Aftægtshuset undtagen. Saa købte jeg igen en stor gammel Gaard paa den store Gade, der gaar fra Torvet til den søndre Port, næst ved Hr. Peder Tang.*

Nu følger en langtrukken Skildring af hans Ophold i Ringkøbing, der efterhaanden blev en Række af Skuffelser og Genvordigheder. Hans Kone blev syg efter den tredie Barselseng og mistede Mælet. Hun blev først behandlet af Stadskirurgen i Ringkøbing, Kressin, dernæst af en klog Mand, Peter Skærer i Rindum, endelig af Stiftslæge Fridsch i Ribe. Men ingen af dem kunde kurere hende. »Jeg saa ikke den allermindste Forbedring, men jeg saa øjensynlig, at jeg var ruineret. Min Profession, som jeg havde fortjent saa mange Penge ved, havde jeg ingen Lyst til, siden jeg ikke kunde blive stadig ved den. Dem, jeg skyldte Penge, de nærmede sig for at ville have deres. Jeg havde ingen Penge, og Medicin, Kost og Opvartning skulde først betales. — Jeg var forsagt, og at være forsagt er værre end en haard Sygdom.* En Bonde fra Holmsland havde 200 Rdlr. staaende i Gaarden. Da han i to Aar ingen Renter havde faaet, forlangte han Tvangsavktion, som dog foreløbig blev undgaaet ved, at Købmand Søren Tang i Ringkøbing købte Fordringen af ham og gav Schmidt Henstand med Renterne. Længe varede det dog ikke, før Gaarden atter blev sat til Avktion og solgt med 100 Rdlrs. Tab. Schmidt forbeholdt sig en Stue og et Køkken til Paaske, og der flyttede han ind med sin syge Kone og sine Børn.

»Nu nærmede Paaske sig. Jeg tænkte: »Hvad skal du bestille her i Byen? Det bliver ikke andet, end du bliver en Stodder!« Jeg besluttede ved mig selv at rejse til København; men hvad jeg vilde der, det vidste jeg ikke. — Jeg gik til min Svigermoder og sagde til hende,

at jeg agtede at rejse til København. Hun spurgte, hvad jeg vilde der, og jeg bildte hende ind, at jeg vilde søge om at faa min Kone i Frederiks Hospital, for at se at faa hende kureret. Men, siger jeg, vil hun ikke tage imod Moderen og Børnene saa længe, for Betaling? Hun krympede sig rigtig noget; men da hun elskede baade Moderen og Børnene, saa gik det an, og de blev alle 3 forsamlede der.

Jeg havde endnu i Behold 100 Rdlr. af mine Avkationspenge, deraf satte jeg 50 Rdlr. til en Raadmand, der hed Hviid, en god, ærlig Mand. Han skulde udbetale min Svigermoder pr. Maaned 2 Rdlr. Videre søgte jeg ved Øvrigheden, at Børnene fik Understøttelse af Byens Kasse, pr. Maaned 1 Rdlr. 2 ſ . Saa var jeg rejsefærdig og tog Afsked.

Jeg kom til Kongestaden, jeg lejede mig et lidet Kammer med Seng ved en Lysestøber i Toldbodgaden, jeg gjorde mig bekendt med en og anden. En Dag jeg vilde gaa til Spisekvarter, møder jeg et Menneske, der kendte mig, og jeg kendte ham. Jeg fortalte ham mine Omstændigheder i Korthed, og han spurgte mig, om jeg ikke havde Lyst til at gaa tilsøs paa en lang Rejse som Hovmester. Jeg spurgte ham, hvad en Hovmester egentlig havde at forrette, og hvor Rejsen gik hen. Han besvarede mig disse 2de Spørgsmaal, og jeg sagde ja. Saa gik han til Kaptejnen og jeg til mit Logi, for at vente Besked. Det varede ikke længe, førend han kom med Svar, og jeg skulde komme ned til Kaptejnen. Jeg kom der, og jeg blev antagen og skulde have 5 Rdlr. maanedlig, og 3 Maaneders Gage i Forvejen. Saa bad jeg Kaptejnen, at da jeg havde en syg Kone hjemme, hun da maatte faa af min Gage maanedlig 2 Rdlr., hvilket han lovede. Jeg tænkte ved mig selv: »Dør du paa

Rejsen, saa er du al Bekymring foruden, og lever du, saa hjælper den gode Gud dig videre.◀

Det var i Aaret 1781 i September Maaned, da jeg gjorde den første Rejse med Snavskibet »Upervnik«. Vi gik med Skibet til Helsingør, hvor det blev lagt for Anker. Vagten blev opsat Kl. 8 Aften med 3 Mand og 1 Underofficer, nemlig Tømmermanden. Om Natten ved Midnatstid begynder Skibet at drive formedelst den stærke Strøm. De Vagthavende sov alle 4 Mand. Kaptejnen laa i hans Køje og kunde mærke, at Skibet bevægede sig usædvanligt. Han kommer paa Dækket, ser, Folkene sover, og ser, Skibet driver til den svenske Side. Der bliver gjort Alarm, alle Mand paa Dækket, Folkene i Chaluppen, Barkassen, Storbaad og lille Baad for at faa Skibet bugseret paa sin Plads igen. Dette Arbejde varede i over 4 Timer; men da det var forbi, saa blev Skibsraadet forsamlet i Kahytten for at dømme, hvad Straf disse skulde have. Dommen blev afsagt: Matroserne hver 50 for Kanonen af 2de Tamp paa Ryggen; Tømmermanden 1 Maanedes Gage. Da jeg nu saa alt dette her, tænkte jeg ved mig selv: Gid du var i Land igen! Men siden blev det ikke noget nyt for mig. Den Dag, vi først havde faaet Slaver i Skibet, saa gik det jævnlige paa.

Efter ungefær 3 Maaneders Forløb naaede vi Kysten af Guinea. Vi kom til en Plads, der kaldtes Gambia; der kom Negerne daglig i deres Kanoer til Skibet med Mælk og Honning, Ris i Skaller, Kokusnødder, Limoner, Citroner, Pomeranser, frisk Fisk m. m. i Overflødighed. Alt saadant noget blev betalt med Tobak og Brændevin. Høns var der og, men disse vare smaa, og Ægene var i Proportion efter Hønsene.

Vi havde just faaet to Slaver, nemlig Moder og Datter, og Kaptejnen havde udleveret Varer til de Handlende der i Landet til at indkøbe Slaver for oppe i

Reviererne. Da kommer der i det samme en engelsk Fregat og befaler Kaptejnen at forlade Pladsen, og det inden 8 Dage, thi han havde ikke nogen Rettighed til at forhandle sig Slaver til; men hvis han købte en Slave mer der, saa blev Skibet konfiskeret.

Nu havde vor Kaptejn hans alvorlige Dom. Hvad skulde han gøre? at gabe imod Ovns-Munden nyttede ham intet. Alle de Kompagnivarer, han havde leveret ud til at købe Slaver for, var forlist, og det var nogle hundrede Rdlr.; thi jeg ved det, da jeg selv var med til at pakke det ind.

Da det nærmede sig, at de 8 Dage vare udløbne, hed det: Baadsmand, hejs Ankeret op og til Sejls! Her var ikke længer at bie. Vi kom til Sejls og kom til Sierre Leone¹⁾; der fik vi endnu 150 Slaver, og det i en Tid af 2 Maaneder. Nu maatte vi krydse, snart hist snart her, for at faa de øvrige 100 Slaver; thi flere kunde Skibet ikke vel rumme. Omsider fik vi dem, og saa gik det fremad til Vestinden.

Men inden jeg sejler fra Kysten af Guinea, maa jeg dog fortælle mine kære Læsere lidet om Landet — ikke meget, thi jeg har aldrig været i Land der; men det ved jeg: Landet bestaar for det meste af Skove og frugtbare Træer af samme Sorter, som jeg har skreven om fra Gambia af. Negerne bor i underjordiske Hytter. Om Dagen render de omkring paa Jagt eller Fiskeri; men saasomt der kommer Torden, Lynild og Regn, saa forfølger de sig hver i sin underjordiske Hytte; thi disse 3 Dele: Torden, Lynild og Regn, er overmaade stærk og gefærlig at høre og se. — Hvorledes Negerne fanger Skildpadder, det har jeg set. De gaar om Aftenen sildig paa Stranden langs med eller ved Havsiden. Nogle af

¹⁾ »Salione« staar der i Haandskriftet.

Negerne har Blus, andre lange Stager. Nu gaar de op og ned, frem og tilbage; Skildpadden er nysgerrig for at se, hvad det er for Ild; hvorpaa de, der har Stagerne, vender ham om paa Ryggen, og saa er han fangen. Næste Morgen kommer de til Skibet og sælger dem for Tobak og Brændevin. De kan være saa store, at 40 Mand kan godt have 2 Gange Forfriskelse deraf; men man faar gerne Galop efter Suppen.

Altsaa er vi nu paa vor Rejse til St. Thomas; thi der skulde Kaptejnen først til for at faa videre Ordre af Guvernøren, hvor han skulde sejle hen og afsætte Slaverne. — Men inden jeg kommer til Vestindien, maa jeg først fortælle Dem, hvorledes Slaverne er inddelt i Skibet. Paa Rejsen fra København skal Tømmermanden afskilte Skibet i to Dele, nemlig med Plankeværk tværs over Skibet fra Styrbord til Bagbord, tæt forbi Stormasten. Mands-Slaverne lever foran i Skibet, Fruentimmerne agter. Hver Dag kommer de op paa Dækket, dels for at skaffe, dels for at faa Forfriskelse af Luften. Mandfolkene er i Jern, nogle paa Hænderne, 2 og 2 samlet, nogle paa Fødderne, ligeledes. Naar de kommer op om Morgenen Kl. 7, bliver de vasket, idet Matroserne hejser Vand op fra Havet og helder over dem. Siden efter bliver de smurt med Palmeolje. Naar det er færdig, saa bliver der skaffet. Deres Føde er 1ste Dag Grød, 2den Dag Ærter med $\frac{1}{4}$ $\text{\textcircled{R}}$ Flæsk, 3die Dag Hestebønner og $\frac{1}{4}$ $\text{\textcircled{R}}$ Flæsk. Al denne Mad skal være kogt tyk og over-smurt med Palmeolje, for de spiser deres Mad med Fingrene og ælter det først i Haanden, førend de putter det i Munden.

Nu nærmede vi os de vestindiske Kyster, og vi kom endelig til St. Thomas og gik til Ankers og laa der i 4 Uger. — Jeg var i Land der nogle Gange for at købe Kød og Grønt. Hver Søndag er der Torvedag overalt i

Vestindien; thi den Dag har Slaverne Frihed, og saa sidder de paa Torvet, Mænd og Koner, og sælger Høns og Mælk, Grønt og deslige. — St. Thomas er en smuk Stad, men det kom mig for, at den var ikke meget stor.

Omsider kom vi til Sejls igen. Kaptejnen var bestemt til at gaa til Cap Frances¹⁾ og der at sælge sine Slaver. Da vi nu var paa Rejsen dertil, kom vi imellem en spansk Flaade, der bestod af en 30—40 Sejlere, og en engelsk Flaade var bagefter dem for at naa dem. Nu maatte vor Kaptejn lade sætte alle sine Sejl til, som Skibet kunde taale, for at følge med; thi saasart Flaaden var kommen i Havnen, blev og Havnen tilspærret af tvende engelske Fregatter, og ingen Skibe kunde komme ind eller ud i langsommelig Tid, da disse 2de engelske Skibe krydsede bestandig for Havnen.

Den første Neger, der blev solgt fra vort Skib, var et ungt, kønt, sort Fruentimmer. Hun blev købt af en spansk Munk for 700 Pjaster (1 Pjaster er 1 Rdlr. 1 ₤ dansk), og saa snart han havde købt hende, fik hun et Par lange Bukser, en broget Skjorte og en Trøje paa og Hat; følgelig skulde hun agere hans tjenstvillige Tjener om Dagen og Tjenerinde om Natten. Jeg har selv set, at Pengene blev betalt i vores Kahyt.

Nu skulde de andre Slaver sælges, og jeg vil fortælle mine kære Læsere, hvorledes det gik til. Paa en bestemt Dag kom alle Negocianter til Skibet. Den Dag bliver der anrettet frit Bord med Spise og Drikke, og imens bliver Slaverne opstillet paa Dækket i 2de Rader med Ansigtet imod hverandre. Saa gaar Negocianterne (eller rettere forklaret, Plantage-Herrerne) op og ned for at bese disse Slaver. Den eller dem, de nu faar Lyst til at købe, dem binder de deres eget Tegn om Hovedet. Naar de er færdige, saa bliver Kaptejnen spurgt af hver

¹⁾ Formodentlig Cabo Frances Viejo paa Haïti.

især, hvad den eller den Slave skal koste. Saa bliver der akkorderet om dem, og Købet bliver sluttet, og de solgte Slaver bliver straks transporteret fra Skibet og til deres høje Herre. Denne Negocie varer saalænge, indtil der bliver ikke flere tilbage end Vrag-Kram. Dette Vrag bliver solgt ved offentlig Avktion. Somme Steder er det brugeligt, at de bliver bragt paa Torvet.

Nu var Slaverne allesammen solgt, og de blev betalt med Kaffe og Sukker. Vi havde faaet vor Ladning ind, vore Vandfade fyldte med Vand, og Proviant, og da vi havde faaet en god Vind, gik vi til Sejls. — Vi naaede omsider Pasatvindene. Pasatvindene staar bestandig ens og forandrer sig ikke og kan vare i 6 Uger. Der er tvende Pasatvinde; den ene kaldes Øst-Pasat, den anden Vest-Pasat. Naar Pasatvinden slipper, kommer man i den spanske Sø og ud af denne ind i Kanalen, der er 90 Mile lang og gaar imellem England og Frankrig. Det første Sted fra den spanske Sø kaldes Falmouth, det sidste, inden man kommer ud af Kanalen, kaldes Dover.

Vi kom til Dover i Aaret 1782 i November Maaned. Kaptejnen lod et Anker falde, lod hejse Gøs, Vimpel og Flag, og i det samme 3 Kanonskud af vore Jernkanoner, hvorpaa der straks kom Lods ombord. — Kaptejnen forlangte at blive lodset igennem Hofterne(?), hvor der er en Del grundt Vand. Lodsen svarede, at det kunde han ikke, thi Vind og Strøm var imod; men vilde Kaptejnen bjerge Skibet og Ladningen, saa skulde han straks kappe Anker, saa vilde han bringe ham ind i Havnen. Skibsraadet blev sammenkaldt, og de fleste Stemmer gjaldt, og det var Ja. Altsaa fik Baadsmanden Øksen og kappede Anker-Tovet, og Skibet blev bugseret ind i Dover Havn. Der laa vi Vinteren over, til sidst i Marts Maaned. Saa vilde vor Kaptejn gøre en Lystrejse til London; men det blev til Alvor, thi han døde der og

blev der begravet. Ober-Styrmanden blev Kaptejn i Stedet for; han hed Jacobsen, en Sillering af Fødsel.

I Marts Maaned 1783 kom vi til Sejls fra Dover og ind i Vesterhavet; men da Vinden var contra, og vi var ved de norske Kyster, blev der skudt efter Lods, og han kom straks og bragte os ind i Svin-Øre. Der laa vi i nogle Dage. Vi blev lodset derfra, men fik straks igen contra Vind og maatte igen have Lods. Vi kom ind i Flekkerø og laa der i nogle Dage. Saa blev Vinden efter Ønske, og efter nogle Dages Forløb kom vi lykkelig og vel til Helsingørs Rhed, og derfra til Kongestaden. Vi kom hjem ved Paasketid.

Ende paa den første Rejse.«

Efter at denne Rejse er endt, fortæller Schmidt endnu med megen Udførlighed en Episode, som stod i Forbindelse med den, og om hvilken han siger: »Jeg har haft i Sinde at dølge det, men hvorfor skal jeg tage det med mig i Graven? Maaske det kunde tjene en eller anden til Advarsel, saa de hytter sig for at blive bedragne.« Historien er kortelig den, at inden han sejlede ud, havde han truffet Aftale med en Jøde om at medtage »en Æske fuld af glimrende Kramstykker, som var slebet Glas, indlagt i noget, enten Tin eller deslige, og det glimrede i Øjnene som bare Diamanter.« Jøden skulde have 200 Rdlr. derfor, og han forsikrede, at det let kunde sælges for over det dobbelte. Betalingen skulde først erlægges, naar Skibet kom tilbage, og imidlertid udstedte Schmidt et Bodmeribrev paa Beløbet. Men inden han kom afsted, traf han et Par Bekendte, som fraraadede ham at inklade sig paa den Forretning, og fortalte ham, at det hele Kram var ganske værdiløst. Han gik da til Jøden for at lade Handelen gaa tilbage, men denne vilde ikke inklade sig herpaa og beholdt baade Kassen og Brevet. Det sidste solgte han senere paa Børsen, og da »Uper-nivik« kom tilbage, stod 2de Personer paa Toldboden og ventede paa Schmidt. Han benægtede det hele og fragik sin Underskrift, da Bodmeribrevet blev ham præsenteret — men skyndte sig samtidig med at gøre sig usynlig. »Nu blev jeg stævnet, og det gik til Proces, og de vandt Sagen; thi de havde ingen Kontrapart. Men aldrig fik de Penge.«

Man ser heraf, som af adskillige andre Træk, at hans Moral har været noget let. Saavel heri, som i den Urolighed, der aldrig

tillod ham at blive ret længe i nogen Stilling, har han vistnok slægtet sin Fader paa.

»Saasnart jeg var kommen i Land, skrev jeg til min Hustru for at lade hende vide, at jeg var kommen hjem. Men saasnart hun havde faaet mit Brev, blev det straks besvaret igen med den glædelige Tidende, at hun var kommen til at tale, og det paa følgende Maade: Paa Anmodning af en og anden besluttede min Kones Stifmoder at leje en Vogn og rejse med min Kone til Felding Præstegaard til Præsten Hr. Gielstrup. Samme Mand var berygtet for at være en meget klog Mand. De kom der, Moderen fortalte Præsten om min Kones Sygdom, og han gav dem en Recept. Saa snart hun havde faaet de halve Draaber: en Time efter priser hun den gode Gud med disse Ord: »Nu kan jeg tale«. Da jeg nu havde faaet denne glædelige Tidende, kan hver nok tænke sig til, at jeg var fornøjet derover. Men da jeg havde faret for en simpel Hyre, saa var der ikke meget tilovers. I den Tanke besluttede jeg at tage Hyre igen, og jeg fik den med et andet Skib som Hovmester, og skulde have pr. Maaned 8 Rdlr. Af disse 8 Rdlr. gav jeg min Kone 3, og 2 Rdlr. fik Børnene desforuden. Altsaa var det 5 Rdlr., og dermed kunde de nok komme ud af det, — det forstaar sig, min Kones Moder tog imod Pengene. — Jeg gjorde nu en Rejse hjem til Ringkøbing for at besøge Kone og Børn, og for at faa Huset forsynet med Tække og Væggene med hvad de mankerede og saadant.

Derefter rejste jeg igen til København, og d. 14 Octbr. 1783 fik vi paa Kompagniet 3 Maaneders Forskudspenge, paa det enhver kunde købe sig de fornødne Klæder til Rejsen. Den 8de (!) Octbr. maatte hver Mand indfinde sig ombord; en eller to Dage derefter blev der holdt Mønstring af en af Kompagni-Herrerne, og saa var Skibet sejlfærdigt.

Det varede ikke længe, før vi fik Skagens Fyr i Sigte om Natten, og det gik ligeledes igennem Vesterhavet og ind i Kanalen. — I behageligt Vejr er det fornøjeligt at se Frankrig paa den ene Side og England paa den anden. Jeg saa en Gang, at tvende Kapere sloges sammen i Kanalen; men da den franske ikke kunde staa sig, vilde han bruge Hælene og rende over til den franske Side; men den engelske var ikke sen, førend han kom bagefter ham og tog ham, inden han kom paa den franske Side, og bragte ham til Dover.

Imidlertid er vi kommen igennem Kanalen og ind i den store forfærdelige spanske Sø. — Der er en Slags Fisk i dette store Hav, der kaldes Hajer. De er af forskellig Størrelse; der er dem, der kan være 10 Alen, ja længere. De kan godt lugte, naar der er syge Folk paa Skibet, thi saa forfølger de det Nat og Dag. — Igen er der en Slags Fisk, som kaldes den flyvende Fisk; den er saa stor som en maadelig Sild. Den kan flyve et temmelig godt Stykke hen over Vandet; men naar Vingene bliver tørre, saa er dens Flyven forbi. Hajen er dens dødelige Fjende; thi han sluger alle dem, han kan faa. — Jeg har selv spist af disse smaa Fisk; thi af Angst for deres Fjende flyver der nogle op paa Skibet, og saa kan man tage dem med Haanden. Naar de er stegte, smager de ret godt.

Vor Kaptejn var en haard, ubarmhæjrtig Mand, fornemmelig ved de Syge. Jeg har set den, han har ladet hente ud af sin Køje med en Tamp, og han døde paa Dækket. — Saa snart vi var komne i den spanske Sø, satte han Ration paa Vandet, nemlig pr. Mand 1 Pot Vand i 24 Timer.

Nu blev jeg syg; jeg gik hver Dag med Hovedpine, men jeg vilde ikke give tabt. Omsider forgik mine Sanser eller mine Tanker mig, og naar jeg lagde noget

fra mig, saa vidste jeg ikke, hvor det var bleven af. 6 Mand af vore Matroser var allerede under Doktorens Hænder, og da jeg maatte melde mig, at jeg ikke længer kunde forestaa min Post, var jeg den 7de. Den Tørst, jeg led, det kan jeg ikke beskrive; thi 1 Pot Vand i 24 Timer, og deraf skulde Doktoren bruge noget til at give mig Medikamenter ind, saa blev der lidet tilovers. I Raseri kom jeg en Dag af min Køje og tumlede ind i Styrmandens Kammer, aabnede en Flaskekjælder, tog en Flaske op med Brændevin og drak. Til Lykke kom der en til og forhindrede mig. Han meldte det, og jeg blev bragt i min Køje igen, og saa snørede de Køjen fast om mig. Tilmed saa havde jeg 6 spanske Flue-Plastre paa mig: 2de paa Skuldrene, 1 paa hver Arm og 1 paa hvert Knæ paa Benene. Disse blev eftersete hver Formiddag Kl. 11 paa et Bord. Kl. 12 kom der en Tintallerken med Bygsuppe med lidet ung Vin i, og det var alt, hvad jeg i 24 Timer fik til Livets Ophold. Dette varede i 6 Uger; derefter blev jeg saaledes, at jeg kunde komme ud af min Køje og sidde paa min Kiste og gnave paa et Stykke tør Beskøjt, og der blev praktiseret en Flaske Øl til mig af Kahyttens af et medlidende Menneske; det betalte jeg med en Haandfuld Tobak, som jeg havde i min Kiste. Af dette Øl og dette Skibs-Tvebak fik jeg Kræfter, og jeg blev stærkere Dag efter Dag. Da nu Doktoren erklærede mig frisk, kom jeg i mit Fag igen.

Nu nærmede vi os alt mere og mere Kysterne af Guinea, og endelig kom vi til Sierre Leone, hvor vi i en Tid af 2 Maaneder fik de fleste af vor Ladning. Men saa maatte vi krydse hist og her for at faa de øvrige. Imidlertid passerede der en ulykkelig Hændelse.

Det var en Morgenstund, at Slaverne skaffede, og paa samme Tid skaffede Kahyttens Officerer bag oppe paa en Forhøjning, som var bygget. Klokken var 8. —

Da nu Slaverne havde faaet det, de skulde have, og var blevne mætte, saa var det brugeligt, at de skulde slaa Hænderne sammen 3 Gange og raabe 3 Gange Hurra. Men i Stedet for Hurra bemægtiger de dem Baadsmanden for at dræbe ham. Der blev Alarm. Kaptejnen kunde gaa fra denne Forhøjning hen til Stormasten; men formedelst Solsejlet kunde han ikke ret se deres Anstalter. Imidlertid staar jeg ved Kabysen, og ved Kabysen var der plantet en Kanon, der var ladet med Ærter (?). Nu var der nogle Matroser med Huggertor imellem Slaverne for at faa dem til Lydighed; det kunde Kaptejnen ikke se, og han raaber ned, at der skulde skydes. Fyrbolten laa i Ilden, den tager jeg og lægger paa Fænghullet, og Skuddet gik af, og der blev tvende af vore Matroser skudt ihjel, og 3 Sorte ligeledes, og en blev blind af Krudtet. Men derefter blev alting stille.

Inden vi gik fra Guinea-Kysten, var allerede en Del af Mandskabet døde (vi gik ud med 42 Mand). Begge Doktorer, vor Assistent Schmidt, en Del Matroser, Drengene m. m. Paa Vejen til Vestindien blev vor Kaptejn Møller syg og døde. Denne Mand fik en Kiste, som vor Tømmermand slog sammen af nogle Brædder, og han blev lagt i den med en Trøje, hvide Strømper, lange Bukser og Sko og Nathue paa Hovedet. Saa kom der Stenkul til Fødderne, for at han skulde synke. Men da de skød ham fra Borde, gik Enden ud af Kisten, og han kom bagefter til Skuldrene. Da han var bredskuldret, saa kunde han ikke komme ud af hans Kasse. Vi kunde se ham, saa langt vi kunde se med Kikkerten; men jeg tror dog, at Hajen har nok annammet ham tilsidst.

Nu havde vi ingen Vejviser, og der blev da styret den samme Kurs, som den sidste havde sat. Men nu vilde enhver være Hovedmanden, og det gik løs paa Styrken. Matroserne bemægtigede sig Kahytten og tog

af Bænkene Vin, Rom, fransk Brændevin etc. og drak dem fulde, og saa gik det paa en Fægten løs. En bedrøvet Tilstand! Derfor er det dog bedre at have en haard Regent, end slet ingen. Men den gode Gud skikkede alting godt, inden jeg vidste noget af det, som jeg nu skal fortælle mine kære Læsere.

Vi havde sejlet i en 6 Uger i denne bedrøvelige Forfatning. En Morgenstund omtrent ved Solens Opgang Kl. 6 staar jeg i den bare Skjorte, undtagen et Par lange Bukser, og lægger mine Arme paa Styrbords Ræling og havde mine Tanker til min gode Gud og til min Familie. Herre Gud, nu sejler vi dog omsider paa Skær eller Klipper, og saa er vi forloren med Skib og det hele! Vi havde 350 sorte Slaver i Skibet. — I det samme jeg stod i disse Tanker, ser jeg noget langt borte, der bevægede sig; men det var for mine Øjne ikke større end et Ark Papir. Jeg taler til en af Dæks-Slaverne og siger til ham: »Spring op i Toppen af Stormasten og se, hvad det er, der bevæger sig.« Det gjorde han, og i det samme raaber han ned til mig: »Skippe, Skippe!« Da jeg hørte dette, gik jeg ned i Kahytten, hvor disse Herrer Matroser sad og holdt Raad over Vinflaskerne. Jeg sagde til dem, at der var et Skib i Sigte, og vi skulde have vort Flag, Vimpel og Gøs hejset, og vore Kanoner ladede for at skyde Nødskud. Det skete straks, at Kursen blev forandret ned imod Sejleren. I Førstningen tog han os an for fjendtlig, men da han kunde se vort Flag, saa han nok, at vi var fredelige; altsaa satte han imod vort Skib og naaede os ved Solens Nedgang. Han lagde sig paa Bagbord Siden og raabte til os paa engelsk, om vi manglede Proviant. Vi svarede nej; »men vi mangler en Vejviser, da de er alle døde«. Efter vort Forlangende kom Kaptejnen ombord til os. Han spurgte os, hvor vi vilde hen. Svar: til St. Thomas. Han tog Kortet og

viste os, at St. Thomas var vi over 200 Mile forbi. Der kunde han ikke skaffe os til; men vilde vi til Cap Frances, der vilde han bringe os til for Betaling. Jeg svarede: Der har jeg været sidste Rejse, og der er en Kommissionær for de danske, lad os komme der til! og heri var vi alle ens. — Amerikaneren forlangte 10,000 Pjaster for at bringe Skibet dertil, og det blev bevilget, hvorpaa vi fik en Styrmand og 2 Matroser fra hans Skib, og vi leverede ham 2de befarne Dæks-Slaver, thi hans hele Mandskab var kun 5 Mand. Vi var akurat 10 Dage ved ham, og saa laa vi for Anker paa Cap Frances' Rhed. Det var en uventende Lykke! Det varede ingen Time derefter, saa kom der en dansk Kaptejn ombord til os, som var i Kompagniets Tjeneste. Denne Mand var gaaet ud ved samme Tid, som vi gik fra København, havde været paa Guldkysten og var kommen tilbage igen. Nu tog denne Kaptejn Stemmelse imod vort Skib, og Amerikaneren fik sine 10,000 spanske Dlr. inden 24 Timer.

Vi laa i 6 Uger under Karantæne¹⁾, og i al den Tid fik vi daglig fersk Kødsuppe og Kød og overflødig Grønt. Rødvind kunde Folkene selv gaa til Oksehovedet og tappe i Kander, da den laa paa Dækket til deres Tjeneste. Da de 6 Uger var endte, erklærede Doktoren fra Landet os friske, og vi maatte komme i Land. — Slaverne blev solgte efter Ønske, Skibet blev rengjort inden- og udenfor, og Kaptejn Stemmelse hyrede friske Folk.

Nu skulde Kaptejnen have Sukker og Kaffe i Betaling igen, og det fik han. Men da han havde faaet den halve Ladning ind i Skibet, kom der nogle Øvrigheds-Personer og konfiskerede Skib og Ladning. Lugerne blev forseglede, og 4 franske Soldater satte til Vagt. Aarsagen hertil var Kaptejnens Forseelse; han havde

¹⁾ »Golatin«.

ikke forespurgt sig først, om det var tilladt at tage Sukker ind. Nu laa vi der over $\frac{1}{4}$ Aar. Endelig blev det besluttet, at Kaptejnen maatte tage hans Ladning ind og gaa til Evropa til en fransk Plads og betale Told af samme. Imidlertid deserterede vor Boutellier, som havde Provianten tilligemed Geværer, Krudt, Kugler og Sabler under Hænderne; ligeledes vor Kok og en Matros. En Del Sølv, Guld og Ure havde de praktiseret med af de Afdødes. Fra den Tid blev jeg Boutellier med 2 Rdlr. Tillæg maanedlig.

Skibet blev fyldt med Kaffe og Sukker, Proviant blev købt i Overflødighed, og vi sejlede fra Cap Frances om Morgenens Kl. 11 tilligemed et andet fransk Skib, der skulde til den samme Plads i Evropa, nemlig Havre de Grâce. Vi havde et overmaade dejligt Vejr indtil om Aftenen; da begyndte det at blæse, og med et var det en Orkan. Vor Makker sank tilbunds, ham saa vi aldrig mere. Vor forreste Mast og vor bageste Mast gik overbord, og vore Hønehuse med Hønsene gik i Havet. Men endnu stod Stormasten, og Sejlene hængte løse og tvang Skibet paa Siden, saa vi var i Formening, at det skulde kæntre. 6 Kanoner blev smidt overbord, Vandfadene blev Bunden stødt ud paa, for at Vandet kunde løbe ud; men alt dette hjalp intet, førend vore engelske Matroser fik Stormasten til at gaa overbord. Straks derefter blev Skibet roligt og lagde sig lige. Pumperne gik bestandig, men det var ikke muligt at holde Skibet ledig, thi det var læk, og den halve Ladning var borte, og det varede indtil den 5te Dag. Saa kom vi til Jamaica, en engelsk Plads; der var henved 300 Skibe strandede.

Nu maatte det øvrige af Ladningen i Land, og derefter skulde Skibet repareres af sorte Tømmermænd. Men imidlertid indtraf atter en Malør. Det hele Mandskab paa Skibet blev syg, og hvem der blev hyret og

kom paa Skibet, blev straks syg. Jeg gik, jeg laa; Kaptejnen laa i Land og var syg af Vattersot. 7 Mand af vore Folk døde; jeg lod de Sorte slaa nogle Fjæl sammen til en Ligkiste, og saa fik jeg 4 Sorte til at bære dem til deres Sted, som mig var anvist. Jeg var den eneste, som fulgte med til deres Hvilested. Men nu blev jeg hver Dag svagere, thi jeg havde Koldfeber, saa jeg blev saa afmægtig, at jeg kunde ikke vinde afsted. Jeg fik Medicin af Landsens Doktor; det bestod mest i Kina-Pulver, men jeg blev ikke bedre. Spise kunde jeg ikke; men jeg fandt selv paa et Middel. Jeg købte mig efterhaanden en Flaske engelsk Porter eller Øl. En Flaske fuld kostede 1 engelsk Skilling eller 24 β dansk; dyrt var det, men jeg fornam, at jeg fik Kræfter deraf, og jeg blev ved med denne Medicin, saalænge vi laa der paa Øen, og jeg tror sikkert, at dette Øl var min Frelse, at jeg beholdt Livet. — Det unge Rom, man faar i Vestindien, er en Forraadelse for et Menneske at drikke, allerhelst en, der er syg og svagelig; thi det tærer mere af Kræfterne, og man bliver trangbrystet deraf. Det bedste, det kan bruges til, er, at man tager et Ølglas med Vand og hælder en eller to Drammer deri af dette unge Rom; thi Vandet er ikke meget sundt i de varme Klimaer. Det læsker godt, og det hedder Grog paa engelsk. Men dette Grog bliver ligeledes overdrevet af den almindelige Mand, saa han drikker saa meget deraf, at han bliver saa pærefuld, at han ikke kan staa paa hans Bene, og saa gør han Spetakkel og vil slaas.

Nu blev Skibet færdig, og Kaptejnen maatte hyre friske Folk, Styr mænd og Matroser, og det for en svær Hyre. Vi fik til Overstyrmand en Englænder, som havde været Prise-Mester i Krigens Tid; anden Styrmand var en Svensker. Skibet blev ladet igen, og vi kom endelig til Sejls. Men straks efter at vi var kommen i Søen,

blev Skibet læk igen, og vi maatte pumpe den hele Rejse igennem, og det varede i 13 Uger, Nat og Dag. Det var et svært Arbejde; men det var endnu ikke den værste Malør. Thi da vi havde været 4 Uger i Søen, døde Kaptejn Stemmel, det var det værste. — Han blev indsyet i et Stykke Sejldug og kastet i Havet.

Skibet skulde til Havre de Grâce for at fortolde Ladningen. Men Overstyrmanden, som nu var bleven Kaptejn, vilde ikke dertil, og i Stedet for at han skulde have gaaet til Havre de Grâce, saa gik han til Falmouth, hvilket er den første engelske Stad, naar man kommer fra den spanske Sø. Vi kom der vist Formiddag d. 24. Juni 1786. Denne Skjælm, vor Kaptejn, vidste, hvad Tid der var Ebbe og Flod; derfor gik han ind paa Ebbetiden og satte Skibet paa Grund, og derved gjorde han Havari. Der blev straks samlet Arbejdere i 100 Tal for at faa Ladningen ud af Skibet; men der blev dog noget vaadt deraf, og noget bortpraktiseret, endskønt der er stor Straf i England for den, der stjæler lidet, nemlig en Strikke om Halsen og op i Højheden.

Af de mange, der var bortdøde, havde Assistent Schmidt et Guld-Ur og et Sølv-do., Kaptejn Møller ligeledes Ure, 6 Sølv Spiseskeer, do. Theskeer m. m., Kaptejn Stemmel 2de Flasker fyldt med Guldstøv eller Guldsand m. m., som er for vitløftig at opregne. Alt dette tog den engelske Kaptejn Scarlit og gjorde en Lystrejse til London, og det blev der, men han kom rigtig igen.

Nu kom Skibet ud at ligge paa Rheden og fik sin Ladning ind. Men imidlertid foregik der saa mange Karnallierier af den engelske Kaptejn Scarlit, at det ikke godt kunde taales. Men det var ikke saa let en Sag at melde det til Kompagniet i København; thi Kommissiønæren for Kompagniet var en Englænder. Vilde nogen skrive et Brev, skulde det leveres til denne Mand, og

han besørgede det med sine egne Breve. I Fald nu nogen havde skrevet til Kompagniet, saa havde han anet Uraad og brækket Brevet og læst det, og saa var det ikke bleven sendt hort. — Men jeg fandt paa et Middel, og det gik godt. Vor Baadsmand var gift og havde sin Kone i København. Nu skriver jeg et Brev, med ommeldte Mands Samtykke, til hans Kone, og i samme Brev beskrev jeg alting fra Kysten Guinea og til Cap de France og saa videre fort, da jeg havde min Journal at skrive efter, og saa, hvorledes den engelske Kaptejn huserede.

Brevet kom rigtig til Kompagniet og blev læst, og inden 14 Dage derefter havde vi en dansk Kaptejn, og han hed Dam. Han kom til os paa Skibet om Morgen Kl. 6, og Kl. 8 blev der holdt Skibsforhør. Vi meldte, at det og det havde der været i Skibet, men Kaptejn Scarlit havde bortført det; han svarede, at det var Løgn. Men nu vilde den danske Kaptejn se at faa ham med Lempe til København, ifald muligt var; men det blev der ikke noget af, thi han rejste sin Vej om Natten i en Post-Skejse. Den danske Kaptejn Dam lod lyse efter ham i Aviserne og lovede nogle 100 ₤ Sterling, men det hjalp intet.

Først i November 1786 sejlede vi til Havre de Grâce, og der laa vi Vinteren over indtil først i Marts. I Havre de Grâce er ikke synderlig noget at fortælle, undtagen om deres Gøgleri, og naar jeg vilde skrive alt det, saa frygter jeg, Læserne blev kede af det.

Da Foraaret nærmede sig, skulde vi have vor fulde Ladning i Skibet, da der laa Ladning i Havre de Grâce, foruden det, vi havde. Men inden dette skete, maatte vi 7 Mand, der havde været med Skibet Rejsen igennem, og som var overbleven af 42 Mand, nemlig vor ene Doktor Weitz, mig Boutellier Schmidt, Baadsmanden, en

gammel Kok, som Fødderne var af, af Kold-Fyr, og 3 Matroser, — vi maatte gøre Ed paa, at vi eller Skibet havde ikke været i København, eller nogen dansk Plads for at lodse. Da den Ed var aflagt, blev der ladet i Skibet, og vi sejlede fra Havre de Grâce i Marts 1787 og kom til København d. 16. April samme Aar. Men nu maatte vi 7 Mand ligge under Forhør i 12 Uger for at give Oplysning om, hvorledes alting var gaaet til paa Skibet, og det paa vor egen Bekostning. Men da den sidste danske Kaptejn Stemmel havde tillagt mig pr. Maaned 2 Rdlr., saa paastod jeg i Forhøret at ville have disse Penge, endskønt der fandtes ikke noget skriftligt for samme, enten han havde glemt at skrive det, eller det var bleven borte, det ved jeg ikke. Men de 6 Mand forklarede i Forhøret, at det var saa i sig selv, og de havde hørt det af hans egen Mund, og jeg fik Pengene, Tillæg for 27 Maaneder og 3 Dage.

Den 9. Juli 1787 blev jeg færdig paa Kompagniet i København, og saa rejste jeg hjem til Ringkøbing igen og takkede den gode Gud for beholden Rejse . . .

Nogle Spørgsmaal og Gensvar.

Sp. Min kære Petrus! Du har fortalt i din Historie, at paa Jamaica købte du saa meget Porter eller Øl, pr. Flaske 24 β dansk.

Sv. Ja det er sandt, en Flaske fuld daglig, og jeg kunde fornemme, at det gav mig mere Kræfter end Doktoren med alle hans Kina-Pulver og Draaber.

Sp. Hvor fik du disse Penge fra?

Sv. Det kan jeg godt fortælle min kære Læser. En Dag da alle disse Folk var døde: Kaptejnen, Styrmanden og Assistenten Schmidt, saa gik jeg bestandig i Frygt og Haab, enten jeg skulde leve eller dø. For at slaa Tankerne bort, satte jeg mig en Eftermiddag i Kahytten nede

paa Dækket ved et Hjørneskab. Jeg lukkede det op; der laa mange Papirer i samme Skab, som tilhørte Assistent Schmidt, og som var skødesløs smidt derind. Jeg sidder og læser i dem. I det samme finder jeg en stor Bog, men ganske tynd. Jeg blader i den hist og her, endelig finder jeg 25 Rdlr. i danske Banco-Sedler, nemlig to 10 Rdlr. Sedler og en 5 Rdlr. Seddel. Jeg beser dem, jeg grunder, jeg grubler, jeg vidste ikke, hvad jeg skulde gøre, jeg lagde dem i Bogen igen. Men, tænkte jeg, melder du det, saa tager de Pengene til sig, og de kommer dog ikke til deres rette Ejermand. Siger du det til dine Medbrødre, saa tar de dem, og saa drikker de dem fulde, og det bliver ikke dulgt ved Hjemkomsten i Forhøret. Altsaa tog jeg Pengene af Bogen igen, vikled dem sammen og puttede dem i min Lomme til bedre Forvaring. Jeg tænkte, der kan komme en Tid, de kan være brugelige.

Vi havde 4 Matroser, som var indfødte Hannoveranere, meget skikkelige Folk, sparsommelige og drak lidet. De havde længe faret med hollandske Koffardiskibe og havde fortjent brav Penge. En af disse aabenbarede jeg, at jeg havde disse 25 Rdlr.; men jeg kunde ikke bruge dem i den Del af Verden, som vi nu var i; om han ikke vilde give mig Penge for dem, som jeg kunde bruge, siden de dog vilde hjem. Han svarede ja, men for 10 Rdlr. Sedler 5 Rdlr., og jeg tog imod Tilbudet, og jeg fik for disse Sedler 12 Rdlr. 3 ƒ i gangbar Mønt, og jeg købte engelsk Øl for Pengene, og derved frelste jeg mit Liv. — Døm nu, om der var Synd i dette Puds, i det mindste tror jeg det ikke.

Jeg kom altsaa hjem til Ringkøbing, kort før min sal. Kones Søster døde af Smaa-Kopper. Hun havde efterladt hendes Faders og Moders Arv, og den tilfaldt

hendes Søster, min Kone. Naar jeg nu lagde min fortjente Gage der til, saa blev det til noget at begynde med paany. Jeg begyndte rigtignok i Begyndelsen paa min Profession; men det var mig nu altfor kedsommelig at sidde paa et Sted fra Morgen tidlig og til Aften, og den med. Tilmed saa havde jeg ikke Lyst til at være i Ringkøbing, hvorfor jeg udvalgte Varde til min Bopæl.

Det første jeg var kommen til Varde, begyndte jeg at handle med gamle Klude. Denne Handel var mig en profitabel Handel, thi jeg var ene om den, undtagen En i Hjerting. Jeg kunde faa hele Læs at købe; men saa vilde jeg drive Handelen højere i Vejret og handle med alle Slags Varer. Det gik ganske godt i nogle Aar indtil en Høst, jeg skikkede Varer til Hamborg med en Skipper fra Fanø, ungefær for 300 Rdlr. Men i Stormvejr forgik Skibet med Mandskab og Ladning. Til Foraaaret havde jeg indkøbt en hel Del Varer af alle Slags: Pjalter, Huder, Skind, Flæsk, Smør m. m. og sendte det med en Skipper fra Ho, navnlig Hans Tuesen. Da han var gaaet ud, fornemmer jeg, at det begyndte at storme, hvorpaa jeg skriver til Hamborg om Assurance. Postdagen efter fik jeg Svar, at Skibet var allerede strandet ved Cuxhaven, førend Posten kom. Dette var et Tab af 1000 Rdlr., og nu var det forbi med mig igen. Krediten gik ud i Hamborg, men jeg lod ikke Modet falde derfor. Jeg havde endnu nogen Penge i Baghaanden; derfor købte jeg nogle passende Varer og rejste nord op i Landet og købte selv gamle Klude. I 4 Uger kunde jeg samle 60 L[⊘] og derover, gamle blegede Klude; tillige havde jeg noget Alenvare at sælge, nok er det, jeg kunde ved den Handel godt ernære min Kone, min Søn og mig selv, og dermed var jeg fornøjet.

Nu maa jeg fortælle mine kære Læsere noget om

min nærværende Forfatning paa min gamle Alder. Jeg har det, Guds Navn være lovet, ret godt; den gode almægtige Gud har sørget særdeles vel for mig.

Men, min gode gamle Mand! fortæl mig Begyndelsen til dette dit rolige Levnet i din gamle Alder. — Det skal jeg. Jeg har fortalt i min Levnedshistorie, at jeg havde et Søskendebarn i Ovtrup; hendes Mand, sal. Wester, havde været Degn for Lunde og Ovtrup Menigheder. Nu var hun Enke og havde et Hus ved Kirken. Hun havde rigtignok Arvinger, baade paa hendes Mands Side, som og paa hendes egen Side; jeg var kun anset som en god Ven af hende, og det var jeg.

En Dag havde hun sal. Hr. Wassard, der var Sognepræst for Lunde og Ovtrup Menigheder, ved sig i et Besøg. Han siger til mig i Enrum: »Schmidt, køb Madam Wester dette Sted af, saa har han dog et Tilflugtsted, naar hun er ved Døden afgaaet. Stedet er alle Tider c. 600 Rdlr. værdt«. (1 Rdlr. Seddel var den Gang 1 β i Værdi, men steg siden til 4 β). Jeg tog det i Betragtning, men anden Morgen sagde jeg det til hende, og tilbød hende 500 Rdlr. Hun svarede mig, at hun vilde gerne unde mig Stedet, og jeg fik det, og hendes Lavværg, nemlig sal. Hr. Quist paa Store Hebo¹⁾, oprettede Kontrakten og underskrev. — Derefter taler en Dag hendes Tjenestepige til mig og siger: »Vil han overlade mig dette Sted, saa vil jeg føde ham og hans Kone, saa længe de lever«. — Straks kunde jeg ikke sige ja; men jeg tog det i Betænkning, og da jeg kom igen, sagde jeg: »Ja, du kan faa Stedet paa samme Vilkaar, som jeg har købt det, og med det Tilbud, som du har lovet,« og dermed var Handelen afgjort. Pigen hed Else, og det hedder hun den Dag i Dag er, skønt hun er gift og har Børn.

¹⁾ Byrge Qvist ejede Store Hebo fra 1792 til sin Død 1825.

Min Kone døde d. 8. Marts 1825¹⁾. Hun var svagelig, værkelig og vanskelig; men den gode Gud saa i Naade til hende og tog hende fra denne Jammerdal til sig i den himmelske Glæde.

Den eneste Glæde, jeg har paa min gamle Alder, det er mine to Børn, nemlig den ældste og den yngste. Den ældste, min Datter Anna Severine, er gift med en Snedker ved Navn Søren Røjgaard. Den yngste, nemlig min Søn Gerhard Christian, bor nu i hans Fødeby Varde som Købmand. Min Datter Ane Marie er 2 Aar yngre end hendes Søster, er ugift, altsaa Jomfru. Denne min Datter har just aldrig været efter mit Sind, men da hun har slidt hendes Børnesko, saa faar hun og bære hendes egen Pose til Mølle.«

*

*

*

Biografien er underskrevet: Ovtrup d. 28. Maj 1825.
— P. M. Schmidt døde i Ovtrup d. 12. April 1830, 80 Aar gammel.

¹⁾ Ifølge Kirkebogen hed hun Bodil Cathrine Gertsdatter og var 72 Aar gammel, da hun døde.